

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»

Факультет економіки та підприємства

Кафедра національної економіки та фінансів

Кучинська Світлана Валеріївна

УДК 336.71:368

Дипломна робота

«Фінансова безпека підприємства»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і тестів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

С. В. Кучинська

Науковий керівник

Чумаченко Ольга Григорівна

к.е.н., доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ	6
1.1. Сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки.....	6
1.2. Поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи.....	12
1.3. Управління системою фінансової безпеки та її аналіз.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ОРЛІВКА»	28
2.1. Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ТОВ «Орлівка».....	28
2.2. Аналіз фінансового стану ТОВ «Орлівка».....	30
2.3. Оцінка стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка».....	35
2.4. Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Орлівка» як метод покращення рівня його фінансової безпеки.....	45
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах успішний розвиток і функціонування суб'єкта господарювання багато в чому залежить від надійної, якісної системи фінансової безпеки. Необхідність вивчення та розробки питання фінансової безпеки підприємства виникла з переходом України до ринкової економіки і актуальна й донині. Наукові дослідження доводять, що всі вітчизняні суб'єкти господарювання потребують налагодженої та виваженої методології оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства. Це пов'язано з високим рівнем конкуренції, необхідністю постійної адаптації організаційно-економічного механізму управління підприємством до сучасних умов господарювання, а також достатньо великою кількістю збиткових та збанкрутілих підприємств в Україні.

Проблемі фінансової безпеки суб'єктів господарювання значну увагу приділено у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як О.Ареф'єва [2], О. Барановський [5], І. Бланк [6], Т. Васильців [9], С.Васильчак [10], Л.Гомілко [12], К. Горячева [14], М. Єрмошенко [23], Ю.Кім [29], Ю. Кракос та Р. Разгон [33], Т. Кузенко [35], Ю. Лавров [38], О.Пластун [47] та ін.

Метою дипломної роботи є вивчення методичних і теоретичних засад фінансової безпеки підприємства, а також розробка практичних рекомендацій щодо оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети варто вирішити наступні *завдання*:

- розглянути сутність, значення та місце фінансової безпеки підприємств у системі економічної безпеки;
- дослідити складові елементи та поняття системи фінансової безпеки;
- проаналізувати методи управління системою фінансової безпеки підприємства;
- надати загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ТОВ «Орлівка»;

- здійснити аналіз фінансового стану ТОВ «Орлівка»;
- провести оцінку стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка»;
- розглянути управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Орлівка», як метод покращення рівня його фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження: оцінка та управління станом фінансової безпеки підприємства.

Предмет дослідження є фінансова безпека як здатність суб'єкта господарювання ефективно та стабільно вести господарську діяльність протягом невизначеного періоду часу.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод розуміння економічних явищ, положення економічної теорії про фінансову безпеку та сучасна теорія менеджменту. У ході дослідження широко використовувалися логіко-емпіричні методи пізнання механізмів і форм управління фінансами, а також методи порівняльного, економіко-математичного та техніко-економічного аналізу. Пріоритет застосування того чи іншого методу визначався конкретним завданням і поставленою метою.

Інформаційною базою для написання дипломної роботи послужили нормативно-правові акти України, підручники, навчальні посібники, нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет за темою дослідження. Окрім того, була використана фінансова звітність ТОВ «Орлівка».

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в роботі теоретичні узагальнення є внеском у теорію оцінки та управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання, який може бути використаний при формуванні системи фінансової безпеки підприємства. Висновки та пропозиції щодо вдосконалення методики оцінки рівня фінансової безпеки мають важливе практичне значення для підприємств сфери матеріального виробництва.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки

Однією з основних проблем будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективного та стабільного функціонування. У сучасному висококонкурентному середовищі питання сталого розвитку стають дуже актуальними.

Отже, найбільш актуальним є питання забезпечення безпеки держави та окремих її складових на сьогоднішній день. Все більше науковців наголошують на вартості створення фінансової безпеки, як окремого елементу системи економічної безпеки, що має відповідати за безпеку саме сфери фінансових відносин.

Питання фінансової безпеки є системними, так як стосуються і пов'язують окремі країни, господарюючі суб'єкти, політику, економіку, фінанси тощо.

Фінансова безпека включає: «фінансову безпеку окремого громадянина, домогосподарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх об'єднань, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави та різних міжбюджетних структур, світове співтовариство в цілому» [29, с. 73]. Але предметом даної роботи є саме фінансова безпека підприємства, на якій буде зосереджено увагу.

Фінансова безпека суб'єктів господарювання є невід'ємною частиною їх економічної безпеки, тому спочатку визначимо сутність економічної безпеки та проаналізуємо місце, значення та необхідність виокремлення в її складі фінансової безпеки.

У загальному вигляді під економічною безпекою розуміють якісну властивість економічної системи, яка визначає її здатність підтримувати

нормальні умови функціонування системи, при виникненні різноманітних загроз (зовнішніх і внутрішніх), система здатна протистояти їм і відновлюватися. його ефективність.

Економічна безпека має кілька рівнів:

- міжнародна безпека (глобальна, регіональна);
- національна безпека (державна, галузі, регіону, суспільства);
- приватна: підприємства, господарства або особистості [25, с. 216].

Важливе місце в системі економічної безпеки країни посідає економічна безпека суб'єктів господарювання, так як вони є основним елементом, що забезпечує задоволення життєвих потреб населення та коштів для його розвитку.

Виділяють вісім функціональних складових економічної безпеки підприємства: фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну та силову (рис.1.1).

Рис. 1.1. Функціональні складові економічної безпеки підприємства [16, с. 97]

Домінуючим і визначальним елементом економічної безпеки підприємства, якому слід приділяти особливу увагу, є фінансова складова

Не залежить від галузевої специфіки підприємства її значемість. Це обґрунтовується, перш за все, самою сутністю підприємства, тобто господарською діяльністю, яка направлена на отримання максимального прибутку або підприємницького доходу. Окрім того, саме фінансові

результати та фінансовий стан підприємства характеризують його спроможність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Фінансову складову економічної безпеки підприємства можна визначити як «стан найефективнішого застосування ресурсів підприємства, що виражається в максимізації прибутку та підвищенні рентабельності діяльності підприємства, якості використовуваних основних і оборотних засобів, а також структура капіталу» [25, с. 217].

Розглянемо основні підходи до розуміння сутності фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Більшість науковців дотримуються лінії, що базується на визначенні фінансової безпеки держави. У загальному вигляді фінансова безпека суб'єкта господарювання представлена як «механізм, що з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи господарського суб'єкта шляхом застосування захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації, раціонального застосування фінансових ресурсів» [5].

І. Бланка під фінансовою безпекою підприємства розуміє «кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних погроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на базі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в поточному й перспективному періоді» [6].

На думку А. Гукової та І. Анікіної сутність фінансової безпеки підприємства полягає в «здатності підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища» [19, с. 100].

Це означає, що фінансова безпека являє собою такий стан підприємства, що:

– дає змогу забезпечити фінансову стійкість, збалансованість, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковій перспективі;

- забезпечує фінансові потреби підприємства для стійкого відтворення підприємства;
- забезпечує достатню фінансову незалежність підприємства;
- здатна протистояти існуючим і виникаючим небезпекам і загрозам, направленим на завдання фінансового збитку суб'єкту господарювання або небажану зміну структури капіталу чи примусову ліквідацію підприємства;
- забезпечує достатню гнучкість у прийнятті фінансових рішень;
- захищає фінансові інтереси власників бізнесу [9, с. 42].

Аналіз наукових праць, присвячених фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва показав, що вона визначається певними факторами (рис.1.2).

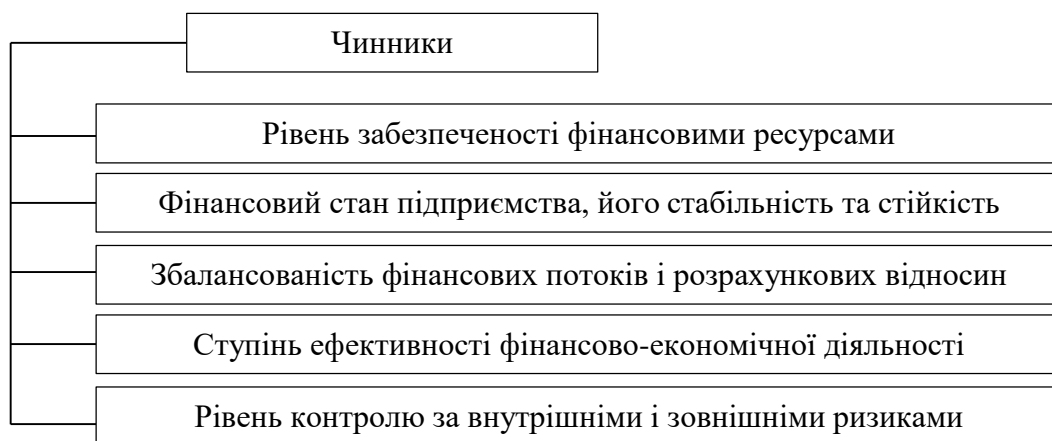

Рис.1.2. Чинники, що впливають на фінансову безпеку суб'єктів підприємництва [14, с. 291]

Варто зазначити, що перед фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва постають певні завдання, перелік яких групувано в Додатку А.

Виходячи з основних ознак фінансової безпеки, враховуючи дефініції, розроблені різними науковцями, пропонуємо власне трактування сутності фінансової безпеки суб'єктів господарювання як здатності суб'єкта господарювання ефективно та стабільно вести господарську, у тому числі фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом застосування сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив

ризиків, внутрішнього і зовнішнього середовища, що мають оптимізувати застосування фінансових ресурсів.

Процес забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства можна розглядати як процес запобігання комплексним збиткам, що виникають внаслідок негативних впливів на економічну безпеку підприємства в різних аспектах його фінансово-господарської діяльності.

У сучасних економічних умовах фінансові інтереси підприємства зазнають впливу багатьох загроз, які в довгостроковій перспективі можуть негативно вплинути на його фінансову стабільність, платоспроможність і загальний фінансовий стан. Тому варто розглянути такі поняття, як «загроза фінансовій безпеці підприємства». Під загрозою розуміють сукупність умов, процесів та чинників, які перешкоджають реалізації економічних інтересів або створюють для них загрозу

Власне, загрозу фінансовій безпеці можна визначити як деякий збиток, інтегральний показник якого характеризує ступінь зниження фінансового потенціалу за певний період часу. Виявлення та вжиття заходів, направлених на попередження загроз фінансовій безпеці, передбачає аналіз прогнозованого стану підприємства за результатами реалізації раніше прийнятих стратегічних економічних і науково-технічних рішень щодо цього підприємства, загальних тенденцій і процесів у попиті на продукцію, та послуги, інвестиції тощо. Достатньо широкий спектр загроз зумовлює різноманітність процесів, що відбуваються на підприємстві та впливають на його функціонування. Тому розуміння основних характеристик загроз є надзвичайно важливим.

Загрози, що виникають із зовнішнього середовища, зумовлені перш за все об'єктивними процесами: глобалізацією фінансових відносин, високим ступенем інтеграції, посиленням конкуренції та конфліктів між державами у сфері завоювання, загостренням проблеми обмеженості ресурсів, світового економічного простору.

Внутрішні загрози виникають внаслідок неефективної фінансово-економічної політики керівництва підприємства, нераціонального визначення

пріоритетів управління фінансами, несвоєчасного реагування на негативні тенденції в діяльності.

Як бачимо, перелік зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства достатньо значний і різноманітний за змістом. Розглянуті обставини і явища несуть безпосередню загрозу не лише окремим державним і недержавним об'єктам економіки, а і безпеці країни в цілому.

Таблиця 1.1

Найбільш типові критичні ризики суб'єктів підприємництва [3, с. 19]

Внутрішній ризик	Зовнішній ризик
Дефіцит оборотного капіталу	Економічні
Низький рівень технології організації виробництва	Політичні
Власні помилки керівництва	Демографічні
Нестача фінансових ресурсів	Зміни в законодавстві
Зниження ефективності діяльності	Ринкові
Неефективний менеджмент	Природні

Першим завданням всіх суб'єктів економічної діяльності є своєчасне виявлення і нейтралізація джерел зовнішньої та внутрішньої загроз безпеки. Таким чином, таке поняття, як загроза характеризує стан захищеності. Знання та вміння виявляти, попереджати і припиняти (мінімізувати) загрози дозволяють забезпечувати безпеку. Впровадження комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємств, що дає змогу прогнозувати загрози фінансової безпеки та своєчасно регулювати обсяги і структуру витрат на забезпечення фінансової безпеки, дасть змогу якісно впливати на загальний фінансовий стан конкретного суб'єкта господарської діяльності, що, в остаточному підсумку, самим позитивним чином відбивається на оздоровленні економіки в цілому.

Отже, фінансова безпека суб'єктів господарювання є важливим елементом фінансової безпеки і означає здатність суб'єкта господарювання ефективно та стабільно вести господарську діяльність, у тому числі фінансову, протягом необмеженого часу, шляхом застосування комплексу пов'язаних діагностичних засобів, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, який має оптимізувати застосування фінансових ресурсів,

забезпечити їх належний рівень та пом'якшити вплив внутрішніх та зовнішніх екологічних загроз.

1.2. Поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи

Система фінансової безпеки підприємства – це «комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, направлених на кількісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз» [15, с. 66].

Забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки. При характеристиці системи фінансової безпеки підприємства перш за все слід визначити певні методологічні передумови (рис. 1.2).

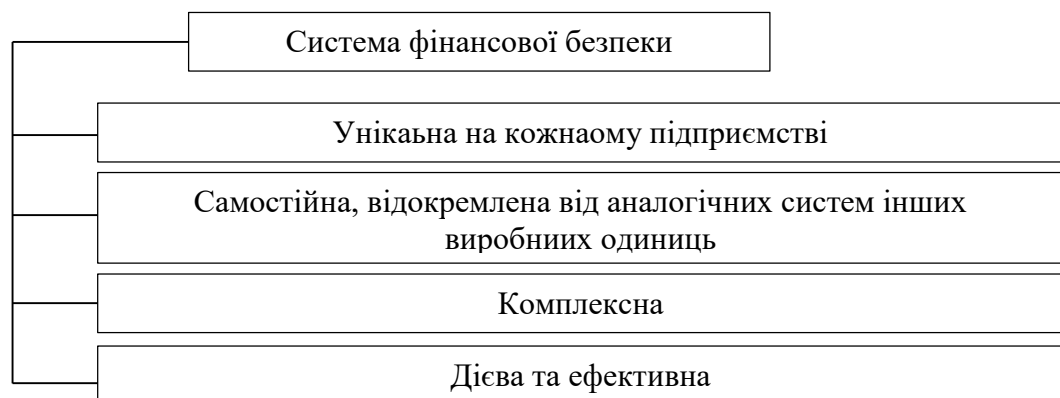

Рис. 1.3. Характеристика системи фінансової безпеки підприємства [15, с. 66]

Система фінансової безпеки підприємства не може бути шаблонною, вона має бути унікальною для кожного підприємства, так як залежить від особливостей кожного підприємства (рівня розвитку, структури, розміру, виробничого потенціалу та ефективності його застосування, напряму діяльності, кваліфікації персоналу, виробничої дисципліни, конкурентного середовища, розміщення виробництва, наявності секретних матеріалів та ступеня їх секретності тощо).

Система безпеки підприємства повинна бути комплексною. Лише комплексність системи фінансової безпеки може забезпечити належну надійність безпеки підприємства.

Але головною характеристикою є дієвість та ефективність фінансової безпеки, тому що унікальність, незалежність та складність системи фінансової безпеки не дає жодних гарантій, що ця система буде працювати та працювати ефективно.

Створення системи безпеки підприємства та організація її успішного функціонування має базуватися на методологічних основах наукової теорії безпеки. Повинні бути визначені цілі системи безпеки підприємства: що варто здійснити, чого слід досягти; яка задача необхідна для досягнення поставлених цілей; які основні функції системи.

Метою створення системи безпеки є виявлення та запобігання як зовнішнім, так і внутрішнім небезпекам та загрозам, забезпечення захисту діяльності підприємства та досягнення ним цілей бізнесу.

Поставлених цілей можна досягти за допомогою рішення цілого комплексу завдань (рис.1.4).

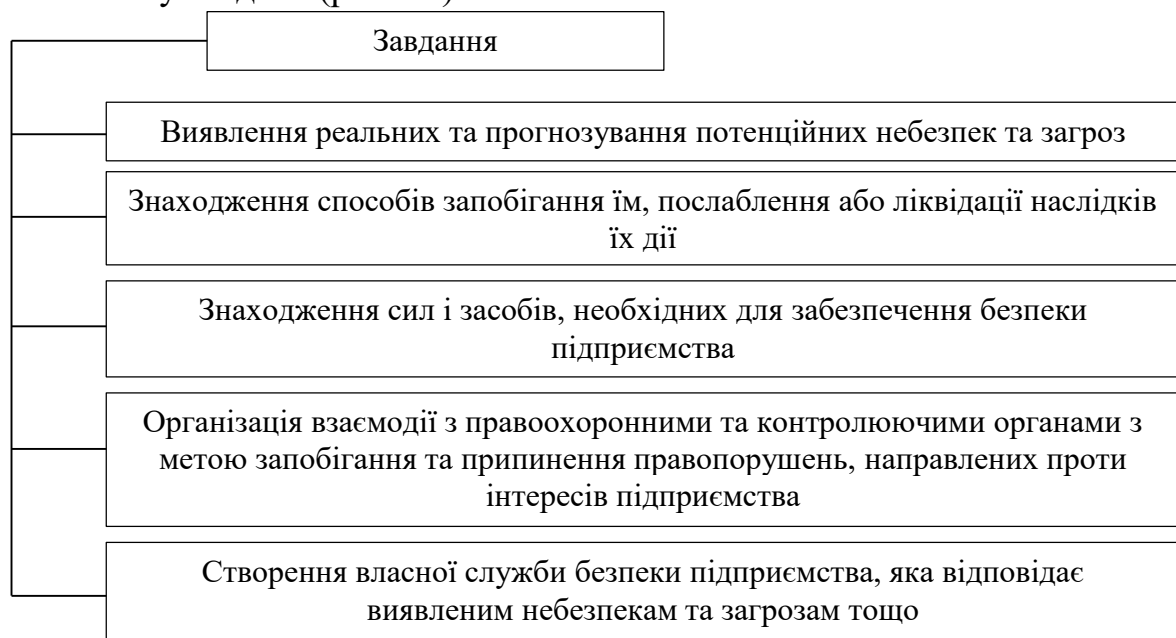

Рис.1.4. Комплекс завдань системи безпеки [24]

Також варто сказати, що система безпеки підприємства призначена для виконання певних функцій. До найважливіших з них відносяться:

- прогнозування, виявлення, запобігання, пом'якшення небезпек і загроз;
- забезпечення безпеки підприємства та його персоналу, збереження його майна;
- усунення наслідків пошкодження.
- створення сприятливого конкурентного середовища [38, с. 128].

Зазначимо також, що система фінансової безпеки підприємства будується на певних принципах. Найважливіші з них згруповані в Додатку Б.

Складовими системи фінансової безпеки є об'єкт та суб'єкт фінансової безпеки, механізм забезпечення безпеки та практичні заходи забезпечення безпеки (рис.1.5).

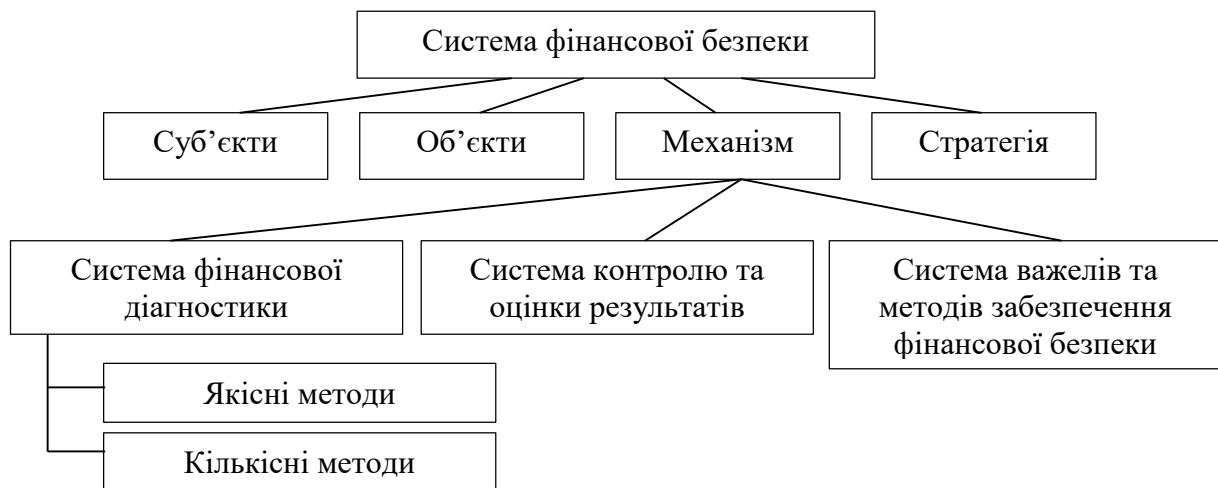

Рис.1.5. Складові системи фінансової безпеки підприємства [24]

Об'єктом безпеки є все те, що направлене на забезпечення фінансової безпеки (різні напрямки діяльності підприємства, показники, фінансові ресурси тощо).

Суб'єктами фінансової безпеки підприємства є особи, підрозділи, служби, підрозділи, органи, установи, які безпосередньо займаються забезпеченням фінансової безпеки.

Наявність сформованої системи ще не забезпечує ефективності її функціонування, тому що потрібно мати напрямок, у якому ця система має

рухатися, і це напрямок політики фінансової безпеки. Під політикою фінансової безпеки підприємства слід розуміти систему поглядів, рішень і дій у сфері фінансової безпеки, яка створює сприятливі умови для досягнення бізнес-цілей.

Крім політики фінансової безпеки, яка є головною метою його існування, існує ще й стратегія. Під стратегією фінансової безпеки розуміється комплекс найважливіших рішень, направлених на забезпечення програмного рівня фінансової безпеки діяльності підприємства.

Стратегії фінансової безпеки різноманітні за змістом. Можна виділити три типи:

- принцип «загроза-відбиття», стратегія, пов'язана з необхідністю раптово реагувати на загрози, що виникають. Підрозділи, служби, виділені сили і засоби, створені для вирішення цього завдання, можуть послабити або запобігти дії загрози, але може виникнути ситуація, в якій підприємство зазнає збитків;

- стратегія, орієнтована на прогнозування, раннє виявлення небезпек і загроз, ціленаправлене вивчення економічної ситуації як на підприємстві, так і в його оточенні. Спеціалісти, призначені для вирішення такого завдання, створені філії та служби безпеки створюють можливість свідомої та цілеспрямованої роботи зі створення сприятливих умов для підприємницької діяльності;

- стратегія, направлена на відшкодування нанесених збитків. Така стратегія може бути визнана доцільною лише тоді, коли збитки можна компенсувати або неможливо реалізувати стратегії першого та другого типу [42, с.440].

Система фінансової безпеки підприємства має підсистему фінансової діагностики. Від її ефективності та своєчасності наданої інформації залежатиме фінансова безпека компанії.

Центральною підсистемою, ядром фінансової безпеки підприємства, є підсистема фінансових важелів і методів. Її метою є усунення кризових явищ

і процесів, причин їх утворення та забезпечення безперебійного функціонування підприємства. Завдання підсистеми:

- вибір оптимальної стратегії підприємства та інструментів її реалізації;
- ліквідація наслідків кризи;
- нейтралізація кризових явищ;
- усунення причин криз [42, с.441].

Набір інструментів, який має забезпечити ефективне виконання системою покладених на нього функцій, можна розділити на дві групи: фінансові методи – управління прибутком, капіталом, витратами, фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансовий регулювання, страхування тощо; фінансовий леверидж - прибуток, дохід, фінансові санкції, дивіденди, матеріальне стимулювання, ціна, заробітна плата та ін.

Останньою підсистемою, вартою для забезпечення фінансової безпеки підприємств, є підсистема контролю та оцінки результатів. Саме управління є тією ланкою, яка повинна з'єднувати всі компоненти, запропоновані нами вище. Завданням підсистеми є контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами фінансової безпеки та достовірна оцінка результативності та ефективності їх функціонування [60].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку українських підприємств першочерговим завданням менеджменту є створення ефективної системи фінансової безпеки підприємств. Адже компаніям набагато легше боротися з причинами майбутніх проблем, ніж з наслідками самого банкрутства. Для цього на підприємстві варто створити такі умови, які зведуть до мінімуму ризик глобальних криз і банкрутства.

Однією з можливостей вирішення цієї проблеми є створення на підприємстві системи фінансової безпеки, яка має охоплювати питання діагностики, вибору оптимальних важелів і фінансових методів, обов'язкового контролю фінансової діяльності підприємства. Забезпечення фінансової безпеки підприємства не лише підвищить захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх ризиків, а й підвищить ефективність його діяльності в

цілому

1.3. Управління системою фінансової безпеки та її аналіз

Одним із основних чинників організації фінансової безпеки підприємства є організація управління нею. Відповідно під управлінням системою фінансової безпеки підприємства розуміється «свідомий цілеспрямований вплив із боку суб'єктів управління підприємством і системою його безпеки на суб'єкти безпеки, який здійснюється з метою направлення їх дії на зниження рівня загроз і ризиків, а також попередження небажаних результатів фінансової діяльності» [47].

Управління фінансовою безпекою підприємства – це система методів розробки, правил і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

У процесі досягнення своєї основної мети, якою є управління фінансовою безпекою підприємства, воно направлене на вирішення трьох найбільш загальних проблем (рис. 1.6).

Перше завдання реалізується шляхом пошуку найбільш ефективних шляхів максимізації ринкової вартості підприємства та ранжування їх за критерієм ефективності, відповідно до його фінансової філософії.

Друге завдання передбачає визначення основних типів загроз, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів підприємства, оцінку ймовірності їх реалізації та розміру можливих фінансових втрат, пов'язаних з цим, дослідження характеру окремих чинників, що мають деструктивний характер. вплив на реалізацію кожного з фінансових інтересів.

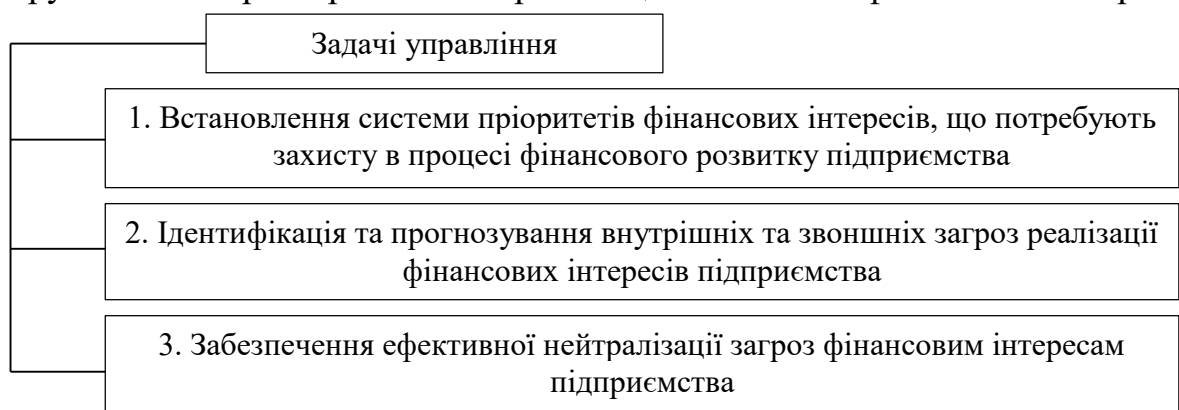

Рис. 1.6. Система найважливіших задач, направлених на реалізацію головної мети управління фінансовою безпекою підприємства [49, с.58]

Третя задача – забезпечити відбір найбільш ефективних механізмів, які мінімізують як рівень ймовірності реалізації окремих погроз, так і розмір можливого фінансового збитку.

Управління фінансовою безпекою підприємства реалізує свою головну мету та основні задачі шляхом здійснення. Ці функції поділяються на дві основні групи (Додаток В).

Процес управління фінансовою безпекою підприємств базується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства – це сукупність основних елементів, що впливають на процес розробки та реалізації управлінських рішень, що забезпечують захист його фінансових інтересів від різноманітних загроз.

Структура механізму управління фінансовою безпекою підприємства включає такі елементи (рис. 1.7).

Система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємства. Дана система має багаторівневий характер, що визначається повноваженнями окремих державних органів, пріоритетом нормативних актів, що вони приймають.

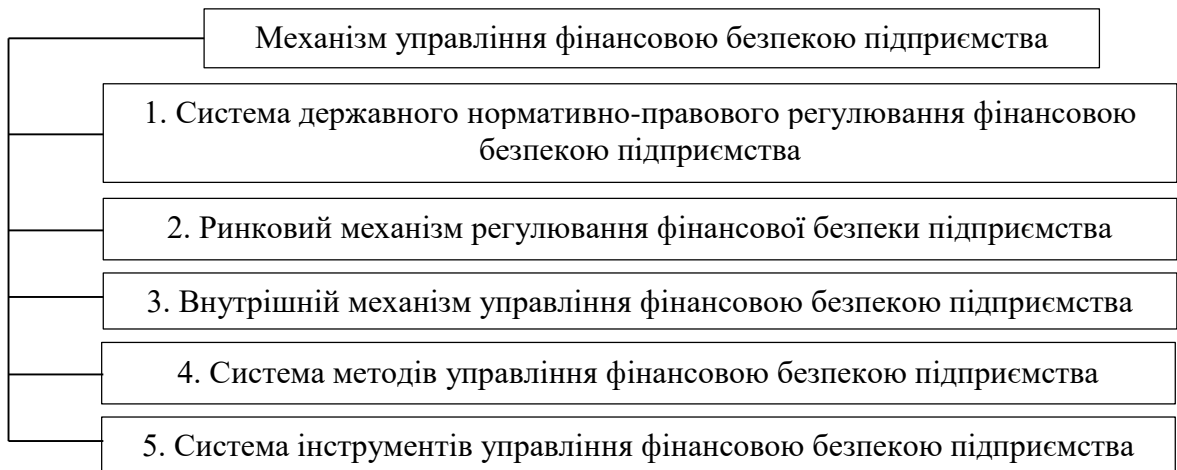

Рис. 1.7. Основні елементи механізму управління фінансовою безпекою підприємства [42, с.440]

На сучасному етапі система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємств охоплює такі напрями:

- регламентація послідовності створення інформаційної бази управління фінансовою діяльністю підприємства;
- регулювання грошового обігу та форм розрахунків;
- регулювання кредитних операцій;
- валютне регулювання;
- регулювання інвестиційної діяльності;
- регулювання ринку цінних паперів;
- регулювання операцій страхування на фінансовому ринку;
- регламентація послідовності та форм санації підприємств;
- регулювання процедури банкрутства та ліквідації підприємств [49, с.59].

Ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємств формується в сфері фінансового ринку з розбивкою на окремі його види і сегменти. Попит і пропозиція на фінансовому ринку формують рівень цін і котирувань окремих фінансових інструментів, визначають доступність кредиту в національній та іноземній валютах, виявляють середню норму прибутку на капітал тощо.

Внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства. Система цього механізму формується всередині самого підприємства, регламентуючи методичні підходи до розробки управлінських рішень щодо забезпечення його фінансової безпеки. Основою для створення цього механізму є фінансова філософія компанії

Система методів управління фінансовою безпекою підприємства. Вона являє собою сукупність способів та прийомів, за допомогою яких обґрунтовуються та контролюються конкретні управлінські рішення у різних сферах фінансової безпеки підприємства:

- метод техніко-економічних розрахунків;
- економіко-статистичні методи;
- економіко-математичні методи;
- експертні методи;
- методи дисконтування вартості тощо [53].

Система інструментів управління фінансовою безпекою підприємства. Складається така система з наступних контрактних зобов'язань, що забезпечують механізм реалізації окремих управлінських рішень в галузі його фінансової безпеки та фіксують його фінансові відносини з іншими економічними об'єктами:

- платіжні інструменти (платіжні доручення, чеки, акредитиви та інші);
 - кредитні інструменти (договори про кредитування, векселя тощо);
 - депозитні інструменти (депозитні договори, депозитні сертифікати та інші);
 - інструменти інвестування (акції, інвестиційні сертифікати тощо);
 - інструменти страхування (страховий договір, страховий поліс та інші)
- [53].

Дієвий механізм управління фінансовою безпекою підприємства дає змогу йому повною мірою реалізовувати поставлені цілі та завдання, сприяє ефективному захисту його фінансових інтересів від різноманітних внутрішніх і зовнішніх загроз.

Системи та методи її аналізу є важливою частиною механізму управління фінансовою безпекою підприємства.

Аналіз фінансової безпеки – це процес дослідження фінансового стану та основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою визначення рівня захищеності його фінансових інтересів від загроз та виявлення резервів його покращення.

У теорії фінансового менеджменту виділяють такі основні системи аналізу фінансової безпеки: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, коефіцієнтний аналіз, інтегральний аналіз.

Зупинимо увагу на інтегральному аналізі, так як саме інтегральний аналіз дає змогу отримати найбільш глибоку (багатофакторну) оцінку умов формування окремих зведених фінансових показників. Однією з найпоширеніших моделей інтегрального аналізу фінансової безпеки підприємства є «модель Дюпона», яку ми розглянемо нижче.

Система інтегрального аналізу ефективності застосування активів підприємства. Дана система фінансового аналізу була розроблена фірмою «Дюпон» (США) та передбачає розкладання показника «коефіцієнт рентабельності активів» на ряд окремих фінансових коефіцієнтів, що його формують. Схема проведення цього аналізу наведена у формулах (1.1) – (1.3).

В основі даної системи лежить «Модель Дюпона», у відповідності з якою коефіцієнт рентабельності активів підприємства являє собою добуток коефіцієнта рентабельності реалізації продукції на коефіцієнт оборотності активів. Основу механізму управління фінансовою безпекою підприємства складають системи та методи його планування. Являє собою процес розробки системи планів та планових (нормативних) показників планування фінансової безпеки із забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та створення необхідних фінансових передумов його стійкого зростання у майбутньому.

$$\frac{\text{ЧП}}{\text{А}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{Р}} + \frac{\text{Р}}{\text{А}} \quad (1.1)$$

$$\frac{\text{ЧП}}{P} = \frac{\text{ВД}}{P} + \frac{B}{P} + \frac{H_d + H_{\Pi}}{P} \quad (1.2)$$

$$\frac{P}{A} = \frac{P}{OA} + \frac{P}{HA} \quad (1.3)$$

де, ЧП – сума чистого прибутку;

P – об'єм реалізації продукції;

A – середня сума всіх активів;

ВД – сума валового доходу;

B – сума витрат;

H_d – сума податків, що сплачується за рахунок доходу;

H_π – сума податків, що сплачується за рахунок прибутку;

OA – середня сума оборотних активів;

HA – середня сума необоротних активів.

Планування фінансової безпеки підприємства базується на використанні трьох основних його систем:

- перспективного планування фінансової безпеки;
- поточного планування фінансової безпеки;
- оперативного планування фінансової безпеки.

Для кожної з цих систем планування притаманні особливі методичні підходи щодо здійснення, форми реалізації результатів та певний період охоплення (табл. 1.2).

Реалізуються в певному порядку усі системи планування фінансової безпеки підприємства знаходяться у взаємозв'язку. На початковому етапі цього процесу здійснюється перспективне планування фінансової безпеки, яке покликане реалізовувати стратегічні цілі фінансового розвитку підприємства, а також визначити задачі та параметри поточного планування. У свою чергу, поточне планування фінансової безпеки формуючи планові завдання по забезпеченню захисту фінансових інтересів підприємства у рамках

майбутнього року, складає основу для розробки та доведення до виконавців оперативних планів бюджетів по всім питанням фінансової безпеки.

Таблиця 1.2

Характеристика основних систем планування фінансової безпеки підприємства [45, с.310]

Система фінансового планування	Основний методичний підхід до здійснення планування	Форма реалізації результатів фінансового планування	Період планування
Перспективне планування фінансової безпеки	Прогнозування	Розробка довгострокового плану по найважливішим напрямкам фінансової безпеки	до 3-х років
Поточне планування фінансової діяльності	Техніко-економічне обґрунтування	Розробка поточних планів по окремим аспектам фінансової безпеки підприємства	1 рік
Оперативне планування фінансової безпеки	Бюджетування	Розробка та доведення до виконання бюджетів, платіжних календарів та інших оперативних планових завдань по всім основним питанням фінансової безпеки	Місяць, квартал

Дає змогу підвищити ефективність захисту фінансових інтересів підприємства, забезпечити її ціле направленість застосування розглянутих систем та методів планування фінансової безпеки. В системі основних функцій управління фінансовою безпекою підприємства важлива роль належить внутрішньому контролю за реалізацією прийнятих у цій сфері управлінських рішень.

Внутрішній контроль фінансової безпеки, це організовується підприємством з метою перевірки виконання та забезпечення реалізації всіх управлінських рішень в області захисту його фінансових інтересів від різноманітних погроз.

Створення систем внутрішнього контролю є невід'ємною складовою частиною побудови всієї системи управління підприємством з метою забезпечення його ефективності.

Попередній контроль організовується на стадії формування фінансових планів та бюджетів в процесі розгляду бізнес-планів окремих структурних

одиниць підприємства. В процесі цього виду контролю перевіряється обґрунтованість окремих показників та правильність проведених розрахунків з метою виявлення можливих резервів підвищення ефективності фінансової безпеки та попередження можливих порушень законодавства та внутрішніх нормативних актів підприємства.

В процесі реалізації фінансових планів та бюджетів всіх рівнів з метою прийняття оперативних заходів по виконанню всіх запланованих планових показників, проводиться поточний контроль.

При підбитті підсумкових результатів забезпечення фінансової безпеки за звітний період з метою наступної її нормалізації в ході розгляду встановленої фінансової звітності та передбачених звітів керівників окремих структурних підрозділів, здійснюється наступний контроль.

Підвищенню ефективності реалізації функції внутрішнього контролю фінансової безпеки сприяє впровадження на підприємстві ефективної керуючої системи, що має назву «контролінг». Принципом даної концепції, яка отримала назву «управління за відхиленням», є оперативне порівняння основних планових (нормативних) та фактичних показників з метою виявлення відхилень між ними та визначення взаємозв'язку та взаємозалежності цих відхилень на підприємстві з метою впливу на ключові чинники нормалізації діяльності.

Контролінг фінансової безпеки являє собою регуляторну керуючу систему, що координує взаємозв'язки між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням та внутрішнім контролем, забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової безпеки підприємства, своєчасне виявлення відхилень фактичних її показників від передбачених та прийняття оперативних управлінських рішень, направлених на їх нормалізацію.

Основними функціями контролінгу фінансової безпеки є:

– спостереження за ходом реалізації завдань, встановлених системою планових показників та нормативів забезпечення фінансової безпеки;

- вимір ступеня відхилення фактичного стану фінансової безпеки від передбаченого;
- діагностика за розмірами відхилень серйозного погіршення стану фінансової безпеки підприємства та суттєвого зниження темпів його фінансового розвитку;
- розробка оперативних управлінських рішень щодо нормалізації фінансової безпеки підприємства у відповідність із передбаченими цілями та показниками;
- коректування за вартості окремих цілей та показників системи фінансової безпеки у зв'язку із зміною зовнішньої фінансової середовища, кон'юнктури фінансового ринку та внутрішніх умов здійснення господарської діяльності підприємства [35, с.120].

Контролінг фінансової безпеки будується поетапно (рис. 1.8).

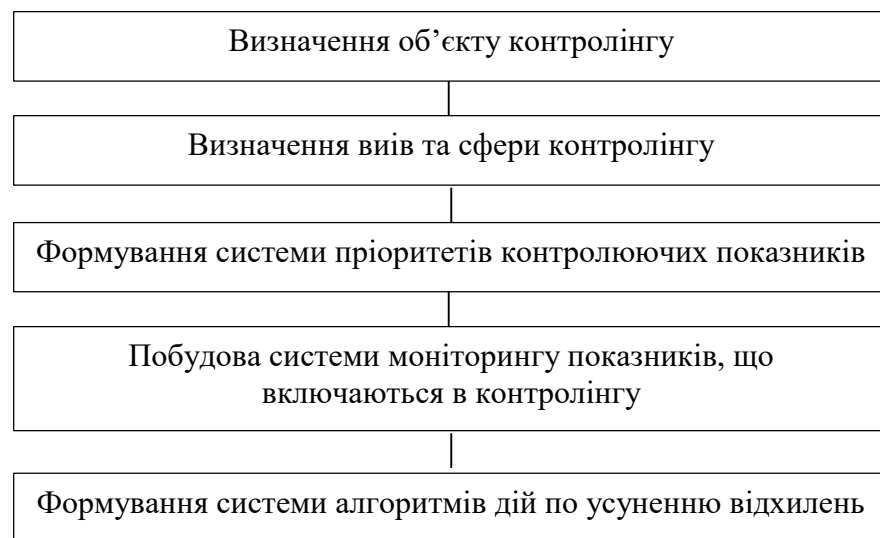

Рис. 1.8. Зміст та послідовність етапів побудови системи контролінгу фінансової безпеки підприємства [35, с.121]

Перший етап. Управлінські рішення є об'єктами контролю фінансової безпеки підприємства в основних аспектах забезпечення захисту його фінансових інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Другий етап. Перевірка і перевірка. Виділяють такий види контролінгу: поточний та оперативний контролінг, стратегічний контролінг. Основні характеристики окремих видів контролю, наведені в табл.1.3.

Таблиця 1.3

Характеристика окремих видів контролінгу фінансової безпеки підприємства

Вид контролінгу фінансової безпеки	Основна сфера контролінгу	Основний період контролінгу
Стратегічний контролінг	Реалізація стратегії забезпечення фінансової безпеки та її цільових показників	Квартал, рік
Поточний контролінг	Реалізація поточних планів забезпечення фінансової безпеки	Місяць, квартал
Оперативний контролінг	Реалізація бюджетів, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки	Тиждень, декада, місяць

Третій етап. Сформульовані системи пріоритетного керування відображеннями. Вся система показників, що входять до сфери кожного виду контролю фінансової безпеки, забезпечує рантєюсію за важливістю. У такому порядку розташування спочатку вибираються вихідні з контрольних показників даного виду контролінгу для системи пріоритету першого рівня; потім формується система пріоритетів другого рівня, показники якого факторно пов'язані з показниками пріоритетів на вухо; аналогічно формують систему пріоритетів для наступних трьох рівнів.

Четвертий етап. Розробка системи кількісних стандартів контролю. Необхідність встановлення кількісних нормативів для кожного з них виникає після ранжування контрольних показників забезпечення фінансової безпеки підприємства. Такі нормативи можуть встановлюватися як в абсолютних, так і у відносних величинах. Стандарти — це цільові стратегічні нормативи, показники поточних планів і бюджетів, система розроблених державою або підприємством норм і нормативів, що забезпечують його фінансову безпеку.

П'ятий етап. Побудова системи моніторингу показників, що включаються в контролінг. Система моніторингу складає основу контролінгу фінансової безпеки підприємства, найбільш активну частину його механізму.

Система моніторингу фінансової безпеки-це розроблений на підприємстві механізм постійного спостереження за найважливішими показниками забезпеченості захисту його фінансових інтересів, визначення розмірів відхилень фактичних показників від передбачених та виявлення

причин цих відхилень.

Шостий етап. Формування системи алгоритмів дій по усуненню відхилень є завершальним етапом контролінгу фінансової безпеки підприємства. Принципова система дій менеджерів підприємства в цьому випадку відбувається в трьох алгоритмах:

– «нічого не робити» – ця форма реагування вимагається в тих випадках, коли розмір негативних відхилень значно нижче передбаченого «критичного» критерію;

– «усунути відхилення» – процедуру пошуку та реалізації резервів щодо забезпечення виконання цільових, планових чи нормативних показників. В даному випадку резерви розглядаються в розрізі різних аспектів фінансової безпеки підприємства. У якості таких можливостей може бути помітна доцільність уведення посиленого режиму економіки, застосування систем фінансових резервів тощо;

– «змінити систему планових чи нормативних показників» – застосовувати умови, коли можливості нормалізації окремих аспектів фінансової безпеки обмежені або взагалі відсутні. В цьому випадку за результатами моніторингу фінансової безпеки підприємства містяться пропозиції щодо коригування системи цільових стратегічних нормативів, показників поточних фінансових планів чи окремих бюджетів, пов'язаних із забезпеченням фінансової безпеки підприємства.

Отже, впровадження на підприємствах системи контролінгу дає змогу суттєво підвищити ефективність всього процесу управління їх фінансовою безпекою, забезпечити концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової безпеки підприємства та дає змогу своєчасно виявити відхилення фактичних її показників від передбачених та прийняти оперативні управлінські рішення, направлені на їх нормалізацію.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ОРЛІВКА»

2.1. Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ТОВ «Орлівка»

Об'єктом нашого дослідження було обрано товариство з обмеженою відповідальністю «Орлівка», основними видами діяльності якого є:

- виробництво жерсте-тари;
- надання послуг літографії та лакування жерсті.

Власний капітал ТОВ «Орлівка» складає 39165 тис. грн. Середньооблікова чисельність працюючих на підприємстві складає 178 чоловік. Фонд оплати праці на заводі складає 4787 тис. грн.

Станом на початок 2019 року клієнтами компанії є 196 виробників лакофарбової промисловості та нафтохімічної продукції України, країн СНД та Східної Європи.

Власний конструкторський центр, транспортний відділ, високий рівень технологічного оснащення підприємства дає змогу виконувати повний виробничий цикл переробки сировини: від нарізання жерсті до відвантаження літографованої тари власним транспортом. ТОВ «Орлівка» не просто продає металеву тару, а надає клієнту комплексне вирішення питання упаковки.

На даний момент виробничі ресурси підприємства складають три високошвидкісні автоматизовані лінії з виробництва, також дві лінії лакування та літографії жерсті. Асортимент продукції, що випускається ТОВ «Орлівка» достатньо широкий і включає консервні банки об'ємом від 0,25 до 2,8 л, відра конічні об'ємом 10 л, 15 л, 20 л, 25 л, каністри 1 шт. л., 2 л., 4 л. і 5 л., а також аерозольні балончики об'ємом 0,25 л і більше.

Вся продукція відповідає вимогам європейських стандартів. Не менш важливим є те, що виробництво продукції та праця персоналу забезпечені всіма необхідними заходами з охорони праці та є екологічно безпечними.

Характеристика підприємства не може бути повною без розгляду його організаційної структури (Додаток Г). Відмічаємо, що спеціальної фінансової служби на підприємстві не існує, а її функції покладено на бухгалтерію, яка окрім своїх безпосередніх функцій ще виконує поточну фінансову роботу, фінансове планування, прогнозування тощо.

Розглянемо основні показники фінансово-господарської діяльності, що наведені у табл.2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Темп зростання, %		
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2021/ 2019
Залишкова вартість основних засобів	19779	18292	17354	-7,52	-9,49	-4,56
Власний капітал	17529	27644	24358	57,70	-8,81	-5,32
Чистий дохід від реалізації	59275	75232	63558	26,92	-8,45	-4,72
Собівартість реалізації продукції	37525	56385	45689	50,26	-8,1	-4,9
Чистий прибуток (збиток)	9681	9365	8745	-3,26	-9,34	-4,6

На базі даних табл.2.1, можна зробити наступні висновки: власний капітал підприємства протягом досліджуваного періоду має тенденцію на падіння. Його сума зменшилася на 5,32% у порівнянні із 2019 роком. Найбільший темп зростання власного капіталу підприємства спостерігається у 2020 р. – 57,70 % порівняно із 2019.

Чистий дохід від реалізації у звітному періоді також демонструє позитивну тенденцію до зростання. З 2019 по 2021 рік чистий прибуток знизився на 4,72%. Собівартість продукції за цей період знизилася на 4,9%.

Чистий прибуток компанії за 2019-2021 роки знизився на 4,6%.

Залишкова вартість основних фондів за період також зменшилася на 4,56%, що свідчить про активну політику оновлення основних виробничих фондів.

Доходи і витрати компанії є найважливішими ознаками її діяльності.

Отже, у сфері фінансово-господарської діяльності вважаємо за необхідне розглянути динаміку, склад і структуру доходів (табл.2.2) і витрат ТОВ «Орлівка» (Додаток Д).

Таблиця 2.2

Показники доходів ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр., тис. грн.

Показники	Рік			Темп зростання, %		
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2021/ 2019
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	67940	84722	72359	24,70	-8,54	-4,74
Інший операційний дохід	5575	15917	12236	185,51	-7,69	-5,70
Доход від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	-	1234	11	-	-99,11	-
Інші доходи	224	184	11	-17,86	-94,02	-95,09
Надзвичайні доходи	6	-	16	-	-	-105,53

Виходячи з даних табл.2.2 можна зробити висновок, що дохід від реалізації товарів за досліджуваний період зменшився на 4,74%. Інші фінансові доходи були лише у 2019 та 2021 роках, які характеризуються падінням на 99,11%. Інші доходи за весь період зменшилися, таке зменшення склало 95,09%. Надзвичайні доходи не мають систематичного характеру для підприємства, так як вони були лише у 2019 та 2021 роках. У 2021 році вони зменшилися на 105,53%. Доходи від участі в капіталі на підприємстві протягом досліджуваного періоду відсутні.

Отже, можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «Орлівка» є недостатньо активною та прибутковою.

2.2. Аналіз фінансового стану ТОВ «Орлівка»

Перш ніж приступити до комплексної оцінки фінансового стану підприємства, варто провести його первинну оцінку. Попередню оцінку фінансового стану ТОВ «Орлівка» доцільно провести шляхом перевірки виконання «золотого правила економіки», яке можна виразити такою

нерівністю:

$$T_3(\text{ЧП}) > T_3(\text{ЧД}) > T_3(\text{ВК}) > T_3(\text{ВБ}) > 100\% \quad (2.1)$$

де $T_3(\text{ЧП})$ – темп зростання чистого прибутку;

$T_3(\text{ЧД})$ – темп зростання чистого доходу;

$T_3(\text{ВК})$ – темп зростання власного капіталу;

$T_3(\text{ВБ})$ – темп зростання валюти балансу.

Відповідні розрахунки наведені у табл.2.3.

Таблиця 2.3

Показники фінансового стану ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр.

Показники	Рік			Темп зростання, %	
	2019	2020	2021	2020 р.	2021 р.
Чистий прибуток, тис.грн.	9681	9365	10521	96,74	108,68
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	59275	75232	104445	126,92	176,20
Середньорічна вартість власного капіталу, тис.грн.	12088,5	22586,5	33404,5	186,84	276,33
Середньорічна вартість необоротних активів, тис.грн.	40632,5	49202,5	70648	121,09	173,87

Виходячи з даних табл.2.3, можна зробити висновок, що протягом усього досліджуваного періоду «золоте правило економіки» не виконувалося.

Темп зростання чистого прибутку був меншим за темп зростання чистого доходу, що свідчить про зниження чистої рентабельності продажів. Темп приросту власного капіталу у 2020 та 2021 роках був більшим за темп приросту чистого прибутку, що свідчить про зниження рентабельності власного капіталу, у 2020-2021 роках. Темпи зростання валюти балансу за період значно перевищили темпи зростання чистого прибутку, що є причиною зниження рентабельності активів підприємства. Таким чином, можна зробити висновок, що показники рентабельності ТОВ «Орлівка» протягом досліджуваного періоду знижуються.

За основними групами для аналізу фінансового стану ТОВ «Орлівка» варто розрахувати показники, тобто показники оцінки майнового стану, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності (Додаток Ж).

Для ведення бізнесу кожна компанія повинна володіти певними активами, які належать їй на правах власності чи володіння. Усе майно, що належить суб'єкту господарювання і відображене в його балансі, називається активом. Аналіз динаміки, структури власності, а також відносних коефіцієнтів, що її характеризують, має велике значення для підприємства, особливо якщо воно, як і ТОВ «Орлівка», відноситься до сфери матеріального виробництва.

Можна сказати, що норма зносу основних фондів ТОВ «Орлівка» була нижчою за критичне значення – 0,5. Така ситуація свідчить про незначний знос основних засобів підприємства.

Негативною тенденцією є спостережене зростання коефіцієнта за період – на 37,04%. Коефіцієнт вартості нерухомого майна за період 2019-2021 років не перевищував 0,5, що є недостатньо високим показником, хоча і відображає виробничу направленість компанії.

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко продавати активи та залучати кошти для погашення поточних зобов'язань. Від того, наскільки швидко і ефективно підприємство реалізує ці процеси, залежить ефективність діяльності підприємства в цілому. Розрахунок коефіцієнтів для аналізу ліквідності представлено в Додатку Ж.

На підставі даних Додатку Ж можна зробити висновок, що коефіцієнт покриття впродовж досліджуваного періоду не перевищив нормативне значення, що свідчить про недостатність оборотних коштів для покриття поточних зобов'язань. Для коефіцієнта швидкої ліквідності нормативне значення становить 0,6-0,8. На ТОВ «Орлівка» у 2019-2020 роках цей показник відповідав нормативному значенню, а у 2021 році зменшився. Коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2019-2021 рр. відповідав нормативному значенню –

0,2-0,3. За цей період спостерігалось зниження показника на 32,72%. Таке зменшення збільшення із зменшенням грошових коштів на підприємстві та збільшення поточних зобов'язань.

Аналіз фінансової стійкості на підприємстві є достатньо важливим етапом при аналізі всього фінансового стану. У довгому періоді фінансова стійкість характеризується наявністю власних і позикових коштів. Для виявлення тенденцій фінансової стійкості розраховано відповідну групу показників (Додаток Ж).

Окрім відносних показників ліквідності, вважаємо за необхідне визначити ліквідність балансу ТОВ «Орлівка». Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань компанії її активами, термін переходу яких у грошовий еквівалент відповідає терміну погашення зобов'язань. Аналіз ліквідності балансу підприємства за період 2019-2021 рр. представлений у табл.2.4.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності балансу ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр.,
тис.грн.

Стаття активу				Стаття пасиву			
	2019	2020	2021		2019	2020	2021
Найбільш ліквідні активи (А1)	4561	4086	5616	Найбільш термінові пасиви (П1)	225	354	1084
Активи, що швидко реалізуються (А2)	5938	8909	19101	Коротко-строкові пасиви (П2)	12703	21183	22574
Активи, що повільно реалізуються (А3)	11811	22870	22555	Довгострокові пасиви (П3)	11693	7074	22218
Активи, що важко реалізуються (А4)	19840	20390	37769	Постійні пасиви (П4)	17529	27644	39165

Проведемо аналіз ліквідності балансу за 2021 р. Співвідношення найбільш ліквідних активів та найбільш термінових пасивів дає змогу з'ясувати поточну ліквідність ($A1 < P1$), яка свідчить про платоспроможність підприємства на найближчий проміжок часу. $A2 > P2$ – свідчить про тенденцію в майбутньому до збільшення поточної ліквідності. $A3 < P3$; $A4 <$

П4 – показує співвідношення платежів і надходжень на перспективу. Ситуація, що становилася на ТОВ «Орлівка» свідчить про те, що ліквідність його балансу відрізняється від абсолютної і може бути представлена наступним чином: $A_1 > П_1$; $A_2 < П_2$; $A_3 > П_3$; $A_4 < П_4$.

Таким чином, ми бачимо, що поточна ліквідність є на недостатньому рівні, так як $A_1 > П_1$. Друге співвідношення $A_2 < П_2$ – свідчить про наявність у майбутньому тенденції щодо погіршення поточної платоспроможності. Відповідає нормативу лише співвідношення $Л_4 < П_4$, за рахунок чого у підприємства є можливість компенсувати недостатність інших статей надлишком даної.

Отже, слід відмітити, що на кінець аналізованого періоду у підприємства є проблеми з поточними розрахунками, що в перспективі при незмінних факторах буде покращено.

Проаналізувавши дані Додатку Ж, можна зробити наступні висновки щодо показників платоспроможності. Коефіцієнти платоспроможності протягом 2019-2021 рр. наближається до нормативного значення – 0,5. Така ситуація свідчить про те, що частка власного капіталу не перевищує позиковий капітал в загальній структурі, тобто підприємство має недостатньо високий рівень фінансової стійкості та незалежності. За період показник зріс на 10,74% і становив у 2021 році 0,46.

Коефіцієнт фінансування на підприємствах має тенденцію до зменшення і за період зменшився на 16,61 % і став у 2021 р. 1,17. Невисокий рівень незалежності підприємства від позикових джерел, але в динаміці така залежність зменшується і сьогодні ситуація говорить про це.

У 2019-2021 рр. забезпечення коефіцієнтності власними основними засобами відповідає нормативним значенням, що не є позитивним для підприємства.

Коефіцієнт фінансової стійкості відображає здатність підприємства залучати позикові кошти. Для ТОВ «Орлівка» даний показник за період зменшується, тобто підприємство стає менше привабливим з кредитної точки

зору. За 2019-2021 рр. показник зменшився.

Проаналізувавши всі показники комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Орлівка», можна сказати, що більшість показників на підприємстві не відповідають нормативним значенням, тобто підприємство не є фінансово стабільним, незалежним, не має високого рівня ліквідності та платоспроможності. Але основну загрозу для фінансового стану підприємства складає значення коефіцієнта фінансування. Така ситуація пов'язана із зростанням частини позикових коштів у складі пасиву балансу ТОВ «Орлівка», що в середньостроковій перспективі може призвести до зниження рівня платоспроможності підприємства.

2.3. Оцінка стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка»

З метою оцінки фінансової безпеки ТОВ «Орлівка», необхідним є вибір відповідного методу його оцінки та системи показників, які б найбільш повно та об'єктивно відображали всі аспекти фінансово-господарської діяльності товариства – ефективність, прибутковість, захищеність і кредитоспроможність, ділову активність тощо.

Залежно від мети, періодичності фінансового аналізу, його предмету та результатів, науковцями розроблено цілий комплекс аналітичних та оціночних показників, зокрема показників оцінки майнового стану суб'єкта господарювання, його рентабельності, ліквідності, платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової стійкості, стабільності, ділової активності, акціонерного капіталу. Тому слід підібрати певний набір показників, який би комплексно оцінював фінансовий стан суб'єкта господарювання, як з точки зору ризику, так і ефективності діяльності. Особливу увагу слід звернути на показники фінансової стійкості підприємства, так як саме вони є визначальними при визначенні рівня фінансової безпеки [10, с.151].

Саме українські підприємства повинні враховувати специфіку своєї роботи при виборі вартового набору фінансових показників. На нашу думку, до

такого комплексу можна віднести такий проблемний показник для України, як коефіцієнт зносу основних засобів. Важливим елементом інтегрального показника фінансової безпеки є також оцінка показників рентабельності суб'єктів підприємництва, зокрема коефіцієнта рентабельності активів, так як за ступенем прибутковості діяльності, він дає комплексну картину, причому в масштабах усього підприємства, а не окремих елементів його діяльності.

Для оцінки ліквідності, платоспроможності та кредитоспроможності варто застосовувати такі основні показники: загальний коефіцієнт покриття та коефіцієнт фінансування. Найбільш цікавим, з точки зору фінансової безпеки суб'єкта господарювання та оцінки ступеня захищеності від зовнішніх фінансових ризиків, є коефіцієнт втрати платоспроможності, так як він дає уявлення про ступінь теоретичної спроможності суб'єкта господарювання. суб'єкта господарювання для виконання своїх зобов'язань у разі настання певних негативних подій, тобто дається загальна характеристика його захисних фінансових резервів.

Також варто ввести в систему коефіцієнти показників ділової активності. На нашу думку, для аналізу доцільно брати коефіцієнт оборотності активів, так як він дає загальну картину ефективності застосування активів. Для того, щоб трохи конкретизувати цей показник, ми вирішили застосувати також коефіцієнт фондоддачі основних засобів, так як основною статтею балансу суб'єкта підприємницької діяльності у сфері матеріального виробництва є його основні фонди.

На підставі наведеного аналізу показників можна запропонувати наступний перелік коефіцієнтів, які є ключовими при проведенні експрес-аналізу стану фінансової безпеки підприємства (Додаток 3).

У монографії О. Пластун розрахував середні значення основних фінансових показників та типові діапазони для суб'єктів господарювання сфери матеріального виробництва України (табл. 2.5). Так як підприємство, яке ми досліджуємо, є виробничим, ми можемо застосовувати цю інформацію при аналізі стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка».

Таблиця 2.5

Середні значення основних фінансових показників та типові діапазони за суб'єктами підприємництва сфери матеріального виробництва

Назва коефіцієнту	Нормативне значення	У середньому за сферою матеріального виробництва	Типовий діапазон
Коефіцієнт зносу основних засобів	Менше 0,5	0,48	0,40-0,60
Фондовіддача	Більше 1	2,00	1,00-3,00
Рентабельність активів	Більше 0,05	0,01	-0,02-0,04
Коефіцієнт оборотності активів	Немає	0,84	0,40-1,20
Коефіцієнт покриття загальний	2,0-2,5	1,50	0,80-2,10
Коефіцієнт фінансування	Менше 1	1,02	0,40-1,60
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Менше 1	1,04	0,90-1,20

Наступним кроком є визначення діапазонів значень показника за допомогою поправочних коефіцієнтів.

Враховуючи значення поправочних коефіцієнтів для ключових показників аналізу фінансової безпеки ТОВ «Орлівка», ми можемо розрахувати інтегральний показник стану фінансової безпеки за 2019-2021 роки (рис.2.1).

На базі отриманих значень інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка» можемо сказати, що для товариства в 2019 та 2021 роках характерним був недостатній рівень фінансової безпеки. Лише у 2020 році стан фінансової безпеки підприємства характеризувався як достатній.

Основною причиною недостатнього рівня фінансової безпеки є незадовільне значення коефіцієнта фінансування та зниження у 2020 році коефіцієнту зносу основних засобів.

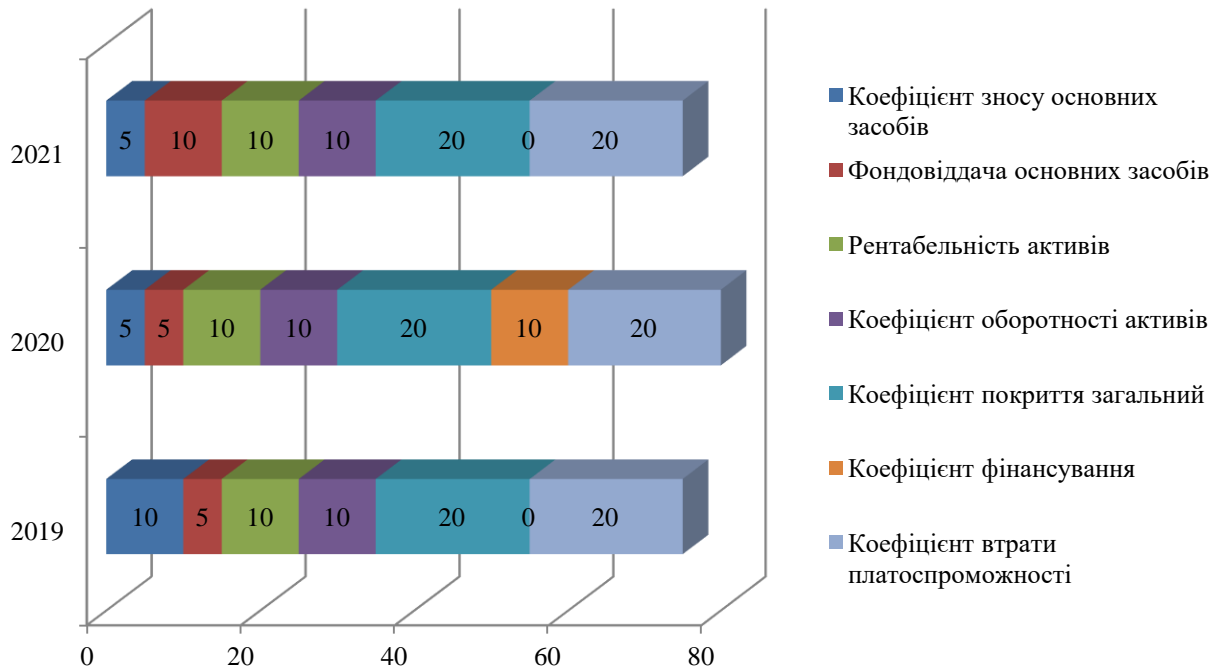

Рис.2.1. Значення інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Орлівка» за 2019-2021 рр.

З метою отримання більш достовірної інформації про стан фінансової безпеки ТОВ «Орлівка» використаємо розширену методику оцінки стану фінансової безпеки підприємства Ю. Кракос та Р. Разгон [33]. Дана методика передбачає розрахунок комплексної величини, яка визначається інтегральним показником (формула 2.2) [33]:

$$S_{\text{ФБП}} = S_R + S_{\text{ПФ}} + S_{\text{ДА}} + S_{\text{РС}} + S_{\text{ІП}} \quad (2.2)$$

де, $S_{\text{ФБП}}$ – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства;

S_R – комплексний показник ефективності управління, бали;

$S_{\text{ПФ}}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості;

$S_{\text{ДА}}$ – комплексний показник оцінки лової активності, бали;

$S_{\text{РС}}$ – комплексний показник оцінки ринкової стійкості, бали;

$S_{\text{ІП}}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали.

За кожною складовою інтегрального показника авторами методики були відібрані індикатори, які найбільше відображають кожен складову фінансової безпеки. Усі показники, що входять до складу комплексного показника згруповані в Додатку К.

Так як, досліджуване підприємство не є акціонерним товариством, а є товариством з обмеженою відповідальністю, показник чистого прибутку на акцію розрахувати не можливо. Саме тому ми вважаємо за необхідне виключити даний показник з використовуваної методики.

Таким чином, комплексний показник інвестиційної привабливості буде складатися лише з коефіцієнту чистої виручки. Результати розрахунків складових комплексного показника наведені у Додатку Л.

На базі даних, отриманих на рис.2.1, розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та об'єднаємо їх в один інтегральний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства. Результати розрахунків наведені в табл.2.6.

Таблиця 2.6

Значення комплексних показників-складових інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Орлівка» за 2019-2021 рр.

Складова фінансової безпеки	Рік		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Комплексний показник оцінки управління	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	0,800	0,990	1,000
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник ринкової стійкості	0,849	0,881	0,850
Комплексний показник інвестиційної привабливості	1,000	1,000	1,000
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,649	4,871	4,850

Окрім застосування розширеної методики оцінки стану фінансової безпеки підприємства, вважаємо за необхідне розширити класифікацію стану фінансової безпеки підприємства залежно від значення інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства (табл. 2.7).

Класифікація видів рівня фінансової безпеки підприємства

Значення інтегрального показника	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
Менше 2,50	Незадовільний	Характеризується збитковістю діяльності, низькою ліквідністю та залежністю від зовнішніх джерел фінансування
2,51 – 3,30	Задовільний	Низький рівень ефективності застосування капіталу, що характеризується нестійкою структурою капіталу та недостатньою ліквідністю
3,31 – 4,10	Нестабільний	Високий рівень прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості
4,11 – 4,89	Впевнений	Показники, що характеризують рівень фінансової безпеки, знаходяться на оптимальному рівні
Більше 4,9	Ідеальний	Характеризується надзвичайно високим рівнем прибутковості та платоспроможності. Найчастіше підприємства перебувають у такому стані недовго, так як цей стан є виснажливим і ресурсомістким.

На підставі наведеної класифікації рівнів фінансової безпеки підприємства та розрахунків інтегрального показника фінансової безпеки можна зробити висновок, що ТОВ «Орлівка» не має «впевненого» рівня фінансової безпеки.

Отже, незважаючи на те, що ТОВ «Орлівка» не характеризується високим рівнем фінансової безпеки, суб'єкту господарювання варто приділяти більше уваги безпеці підприємства в цілому та фінансовій безпеці зокрема. Особливої уваги заслуговує питання оптимізації структури капіталу ТОВ «Орлівка», так як коефіцієнт фінансування не перевищує нормативних значень. При значному зносі основних засобів можливі перебої у виробництві, що може призвести до зменшення обсягів реалізованої продукції, збільшення розміру пені та пені з боку контрагентів. Крім того, варто звернути увагу на більш детальне планування витрат підприємства на довгострокову перспективу, скорочення позапланових витрат, що допоможе зупинити негативну тенденцію зниження прибутковості підприємства. Запропоновані заходи покращать фінансовий стан ТОВ «Орлівка», підвищать рівень його

фінансової безпеки та підвищать прибутковість.

Після аналізу рівня фінансової безпеки на підприємстві постає питання про управління ним з метою його покращення. В економічній літературі відомо чимало способів і методів управління фінансовою безпекою, але вони здебільшого є надбаннями зарубіжних авторів і не завжди є адекватними в умовах українського господарювання. Тому вважаємо за необхідне застосовувати методи, запропоновані вітчизняним вченим І. Бланком, які можна адаптувати для суб'єктів господарювання України (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Методи управління фінансовою безпекою підприємства [6]

№ п/п	Методи
1	Управління фінансовою рентабельністю підприємства (управління формуванням прибутку на базі операційного та фінансового левериджу, управління середньозваженою вартістю капіталу)
2	Управління формуванням фінансових ресурсів підприємства (управління формуванням власних фінансових ресурсів та управління формуванням позикових фінансових ресурсів)
3	Управління фінансовою стабільністю підприємства (управління структурою капіталу, структурою активів та управління грошовими потоками)
4	Управління інвестиційною активністю та ефективністю інвестицій (управління ефективністю реальних інвестицій, управління ефективністю фінансових інвестицій)
5	Управління фінансовими ризиками
6	Управління фінансовими інноваціями (впровадження сучасних фінансових технологій та впровадження ефективних організаційних систем управління)
7	Антикризове фінансове управління

Ці методи можна застосовувати як у комплексі, так і окремо один від одного. Вибір методів підвищення рівня фінансової безпеки підприємства залежить від поточного рівня його фінансової безпеки та основних «проблемних місць» підприємства.

За результатами комплексного фінансового аналізу ТОВ «Орлівка» та аналізу його фінансової безпеки можна зробити висновок, що перевірене підприємство характеризується двома «проблемними зонами»:

– коефіцієнт фінансового ризику та коефіцієнт автономії не відповідають встановленим нормативам, що свідчить про проблеми з фінансовою стійкістю підприємства;

– показники рентабельності мають постійну тенденцію до зниження в аналізованому періоді, що свідчить про необхідність управління прибутковістю підприємства.

Тому для управління фінансовою стабільністю ТОВ «Орлівка» обрано оптимізацію структури капіталу компанії.

Процес оптимізації капіталу нерозривно пов'язаний з урахуванням специфіки застосування як власного, так і позикового капіталу.

Таким чином, підприємство, яке застосовує лише власний капітал, має найбільшу фінансову стійкість (коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (так як не може забезпечити формування вартого додаткового обсягу активів у сприятливі періоди). ринкові умови) і не застосовує фінансові можливості для збільшення прибутку на вкладений капітал. Причому підприємство, яке застосовує позиковий капітал, має вищий фінансовий потенціал для свого розвитку (за рахунок формування додаткової суми активів) і можливість підвищення фінансової рентабельності діяльності, але більшою мірою породжує фінансовий ризик і загроза банкрутства (яка зростає зі збільшенням частки кредитних ресурсів у загальній сумі використаного капіталу).

Аналіз економічної літератури показує, що більшість авторів виділяють три методи оптимізації структури капіталу (рис. 2.2).

Для більшої достовірності та наукової обґрунтованості отриманих результатів вважаємо за необхідне розрахувати оптимальну структуру капіталу для ТОВ «Орлівка» за всіма трьома методами.

Методика оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності базується на багатовимірних розрахунках рівня фінансової рентабельності за різної структури ресурсів. Останній виражається таким показником, як ефект фінансового важеля, який означає, що збільшення частки іноземного капіталу призводить до збільшення рентабельності власного капіталу, але позитивний ефект виникає лише тоді, коли різниця між валовим прибутком і середнім розмір процентів за кредит

ПОЗИТИВНИЙ.

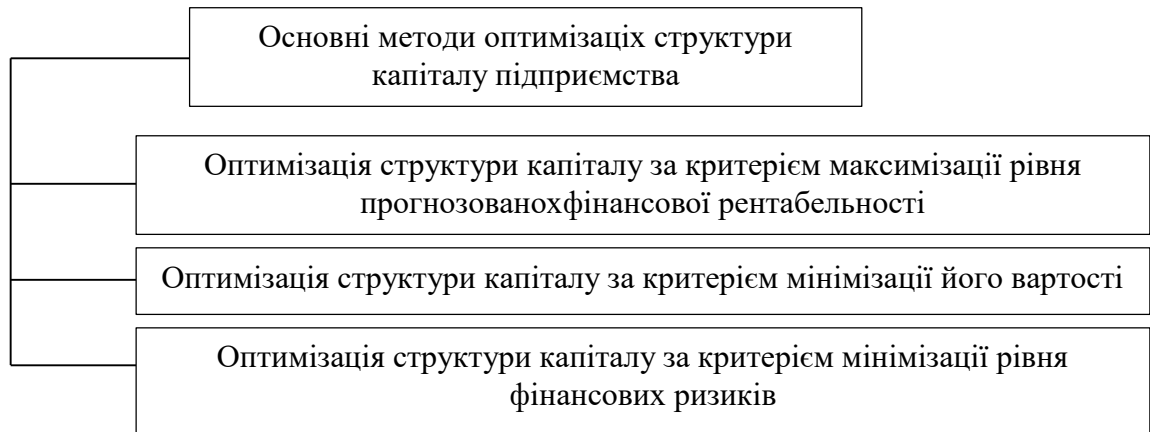

Рис.2.2. Характеристика основних методів оптимізації структури капіталу підприємства [4]

Розглянемо наступний метод, а саме метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Методика оптимізації структури ресурсів за критерієм мінімізації його вартості ґрунтується на попередній оцінці власного та позикового капіталу за різних умов їх формування, збереження та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу. При цьому залучення власних коштів є платним, вартість власної частки капіталу приймається на рівні очікуваних дивідендних виплат, розрахованих з метою зацікавленості інвесторів, а вартість позикового капіталу встановлюється з урахуванням податкового коригувальника, так як частина доходу, направлена на виплату відсотків за кредитами, звільняється від оподаткування податком на чистий прибуток підприємств.

Мінімальне значення середньозваженої вартості капіталу ТОВ «Орлівка» досягається у варіанті VII (21,89%) при співвідношенні власного та позикового капіталу 30% : 70%. У свою чергу, максимальне значення середньозваженої вартості капіталу досліджуваного підприємства спостерігається у I варіанті (31,50%) за умови фінансування діяльності підприємства у співвідношенні власних та позикових джерел 100% : 0%.

Така висока вартість власного капіталу пов'язана з високим значенням

коефіцієнта рентабельності власного капіталу, який у 2019 році становив 0,315 (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Прогнозована компромісна модель фінансування активів ТОВ «Орлівка» в 2019 році

Необоротні активи (57 103,17 тис.грн.) – 44,42%	Власни капітал + Довгостроковий капітал (125 382,38 тис.грн.) – 37,53%
Постійна частина ОА (68 279,21 тис.грн.) – 53,11%	
Змінна частина ОА (3 174,58 тис.грн.) – 2,47%	Короткостроковий капітал (3 174,58 тис.грн.) – 2,47%

Визначимо прогнозовану структуру капіталу компанії за допомогою компромісної моделі фінансування його активів (табл.2.10).

Таблиця 2.10

Прогнозована структура капіталу ТОВ «Орлівка» на 2022 рік

Джерело капіталу	Сума, тис. грн.	Частка, %
Власний капітал	64278,48	50,00
Довгостроковий позиковий капітал	61103,90	47,53
Поточні зобов'язання	3174,58	2,47
Всього джерел	128556,96	100,00

Таким чином, за третьою методикою ми пропонуємо збільшити власний капітал до 50%, пропонована структура призведе до зменшення фінансових ризиків, що несе підприємство.

За результатами трьох методик ми отримали 3 різні результати, тому для визначення оптимальної структури капіталу для ТОВ «Орлівка» варто їх узагальнити. Ми отримали такі результати:

- за першою методикою – 50% власного капіталу, 50% позикового;
- за другою методикою – 40% власного капіталу, 60% позикового;
- за третьою методикою – 50% власного капіталу, 50% позикового.

Отже, ми вважаємо, що оптимальною структурою капіталу для ТОВ «Орлівка» на даний момент є наступна структура капіталу: 50% – власний, 50% – позиковий капітал. Завдяки такій структурі ТОВ «Орлівка» зможе

збільшити чисту рентабельність власного капіталу з 16,03% до 19,15% і збільшити середньозважену вартість капіталу з 23,58% до 24,04%.

Незважаючи на те, що підвищення вартості капіталу є негативним чинником для підприємства, така структура дасть змогу знизити рівень фінансового ризику підприємства та ступінь залежності підприємства від позикових коштів, що призведе до зниження значення коефіцієнта фінансування і, як наслідок, підвищення рівня фінансової безпеки ТОВ «Орлівка». Це твердження можна підтвердити, включивши в методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства нове прогнозоване значення коефіцієнта фінансування.

2.4. Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Орлівка» як метод покращення рівня його фінансової безпеки

Основою управління фінансовою рентабельністю підприємства є управління формуванням його прибутку від реалізації продукції. Це управління здійснюється в процесі загального керівництва операційною діяльністю підприємства. Поряд з цим ряд резервів зростання операційного прибутку підприємства пов'язаний із застосуванням фінансових механізмів збільшення його розміру.

Щоб визначити, які механізми краще застосовувати для підвищення рентабельності підприємства, варто з'ясувати, які чинники впливають на зміну рентабельності реалізованої продукції. Ми будемо застосовувати факторний аналіз рентабельності, щоб визначити чинники, що впливають на неї. Визначимо вплив на зміну рентабельності таких чинників, як зміна обсягу реалізації та собівартості реалізованої продукції, а також її структури та асортименту. Для розрахунку впливу чинників візьмемо дані першого (базового) та (звітнього) років аналізованого періоду (табл. 2.11).

Вихідні дані для факторного аналізу валового прибутку ТОВ «Орлівка», тис.
грн.

Показник	Рік			Відхилення за рік	
	2019	2020	2021	2020	2021
Чистий дохід від реалізації	59275,0	75232,0	104445,0	15957,0	29213,0
Собівартість реалізованої продукції	37525,0	56385,0	86726,0	18860,0	30341,0
Валовий прибуток	21750,0	18847,0	17719,0	-2903,0	-1128,0

Загальну зміну валового прибутку розраховуємо за формулою (2.3):

$$\Delta ВП = \Delta ВП_{ОР} + \Delta ВП_{СТР} + \Delta ВП_{РВ} \quad (2.3)$$

Вплив на валовий прибуток зміни обсягу реалізації розраховуємо за формулою (2.4):

$$\Delta ВП_{ОР} = ВП_0 \cdot \left(\frac{C_1}{C_0} - 1 \right) \quad (2.4)$$

Вплив фактора зміни структури й асортименту реалізованої продукції розраховуємо за формулою (2.5):

$$\Delta ВП_{СТР} = ВП_0 \cdot \left(\frac{ЧД_1}{ЧД_0} - \frac{C_1}{C_0} \right) \quad (2.5)$$

Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції розраховуємо за формулою (2.6):

$$\Delta ВП_{РВ} = ЧД_1 \cdot \left(\frac{C_0}{ЧД_0} - \frac{C_1}{ЧД_1} \right) \quad (2.5)$$

де, C_0 – собівартість реалізованої продукції відповідно базового та звітного періодів;

$ЧД_{01}$ – чистий дохід від реалізації відповідно базового та звітного періодів;

$ВП_{01}$ – валовий прибуток відповідно базового та звітного періодів.

Результати проведеного факторного аналізу відображені в табл.2.12.

Таблиця 2.12

Результати розрахунку факторного аналізу валового прибутку ТОВ

«Орлівка» за 2019 та 2021 роки

Фактор	Рік	
	2019	2021
Вплив зміни обсягу реалізації	10931,5	10141,6
Вплив зміни структури й асортименту реалізованої продукції	-5076,3	-2823,3
Вплив зміни рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції	-8758,2	-8446,4
Загальна зміна валового прибутку	-2903,0	-1128,0

За результатами розрахунків, наведених у табл.2.13, можна зробити висновок, що такі чинники як зміна структури й асортименту продукції та зміна рівня витрат на 1 грн. реалізованої продукції негативно вплинули на обсяг валового прибутку у бік зменшення. І лише за рахунок збільшення обсягу реалізації обсяг валовий прибуток зріс. Тому особливу увагу слід звернути на зниження собівартості продукції, що випускається.

Одержання бажаного розміру прибутку залежить від трьох складових – витрат на виробництво і реалізацію продукції, планової ціни одиниці продукції, і обсягу реалізації. Взаємозв'язок складових визначається в процесі операційного аналізу, який також називають аналізом «Витрати – Обсяг – Прибуток», тим самим розкриваючи його сутність – дослідження залежності між витратами, обсягом реалізації, ціною і прибутком підприємства, а також пошук можливостей максимізації прибутку шляхом вибору найвигіднішого поєднання змінних та постійних витрат. Операційний аналіз передбачає розрахунок впливу операційного важуля (левериджу). Дія операційного левериджу проявляється в тому, що будь-яка зміна виручки від реалізації завжди призводить до більшої або меншої зміни величини прибутку.

Сама ідея операційного левериджу базується на поділі витрат на постійні та змінні. Цей аналіз дає відповідь на питання: скільки одиниць товарів і послуг компанія повинна продати, щоб покрити свої постійні витрати. У той же час ціна повинна компенсувати всі змінні витрати і включати граничний дохід для покриття постійних витрат і прибутку. Після продажу певної кількості товару, вартого для покриття постійних витрат, граничний дохід від кожної додаткової одиниці проданого товару буде використано для створення прибутку.

Операційний леверидж показує, у скільки разів величина прибутку може змінитися при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів. Цей ефект є результатом різного ступеня впливу динаміки постійних і змінних витрат на фінансові результати діяльності підприємства при зміні обсягу виробництва. Таким чином, операційний леверидж залежить від співвідношення постійних витрат до змінних. І чим вищий рівень постійних витрат, тим вищим буде операційний леверидж. Вказуючи швидкість зменшення прибутку з кожним відсотком зменшення обороту, сила операційного левериджу вказує на рівень підприємницького ризику даного підприємства [4].

Існує три основні компоненти операційного левериджу, на які може впливати корпоративне управління

- постійні затрати;
- змінні затрати;
- ціна одиниці товару [4].

Розглянемо, як зміна кожної з цих складових впливає на величину прибутку від реалізації.

Ефект зниження постійних витрат. Якщо вдається знизити постійні витрати підприємства за рахунок скорочення накладних витрат або більш інтенсивного застосування обладнання, то обсяг виробництва, при якому досягається точка беззбитковості, зменшується. У результаті ефект прискореної зміни прибутку, швидше за все, спрацює.

Таким чином, скорочення постійних витрат є прямим і ефективним

шляхом, що дає змогу знизити мінімальний пороговий обсяг виробництва і збільшити прибутковість компанії.

Ефект зниження змінних витрат. Зменшення величини змінних витрат на виробництво одиниці продукції призводить до збільшення величини маржинального доходу, що одночасно впливає як на прибуток, так і на зсув точки безбитковості. Водночас збитки підприємства зменшуються.

Таким чином, ефект зниження змінних витрат проявляється у збільшенні суми прибутку та зниженні мінімального рівня точки безбитковості на підприємстві.

Ефект зміни ціни. Зміна ціни продукції залежить від обсягу реалізації продукції підприємством. Однак прямої залежності між цими процесами немає. Взаємозв'язок між змінами ціни й обсягом реально створеної цінованої еластичності попиту. Збільшення ціни виробу може вплинути на обсяг реалізованої продукції, а сукупний прибуток підприємства може зменшитися. І навпаки зменшення ціни може різко збільшити обсяг реалізації і сукупну величину отриманого прибутку [4].

Так як дія операційного важеля відрізняється від співвідношення постійних та змінних витрат, то його можна застосовувати для управління структурою витрат підприємства та вибору оптимального співвідношення між постійними та змінними витратами, з метою максимізації прибутку від реалізації продукції.

На базі даних фінансової звітності ТОВ «Орлівка» проведено операційний аналіз. Результати розрахунків наведені в табл.2.13.

Основні елементи операційного аналізу ТОВ «Орлівка» за 2019-2021 роки свідчать про те, що підприємство демонструє не лише зниження рентабельності, а й підвищення ризику втрати операційного прибутку, що є негативною тенденцією для підприємства. Тому перед керівництвом компанії стоїть важливе завдання щодо зниження операційного ризику ТОВ «Орлівка» та підвищення ефективності управління прибутком.

Поділ витрат на змінні та постійні для ТОВ «Орлівка» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік			Відхилення	
	2019	2020	2021	+ / -	%
Змінні витрати:					
1. Матеріальні витрати	39122	52065	71461	32339	82,66
2. Змінна складова заробітної плати	528,6	940,2	1436,1	907,5	171,68
3. Нарахування на зміну заробітну плату	203,1	348,3	543,3	340,2	167,50
4. Витрати на збут	2360	3888	3185	825	34,96
Всього	42213,7	57241,5	76625,4	34411,7	81,52
Постійні витрати:					
1. Амортизація	4478	3890	10808	6330	141,36
2. Адміністративні витрати	3121	3850	2865	-256	-8,20
3. Постійна заробітна плата	1233,4	2193,8	3350,9	2117,5	171,68
4. Нарахування на постійну заробітну плату	473,9	812,7	1267,7	793,8	167,50
Всього	9306,3	10746,5	18291,6	8985,3	96,55

Як відомо, важливим чинником, що впливає на рівень операційного ризику та прибутку, є співвідношення постійних і змінних витрат на підприємстві. Підприємства з більшою часткою постійних витрат мають більший операційний ризик, так як такі підприємства несуть більші збитки за несприятливих ринкових умов. Інакше кажучи, при однакових темпах зростання обсягу реалізації підприємство з меншою питомою вагою постійних витрат за інших рівних умов завжди збільшить розмір операційного прибутку в більшій мірі порівняно з підприємством з менше значення цього показника.

Ідеальними умовами для будь-якого підприємства є поєднання низьких постійних витрат і високого маржинального доходу. На підставі проведеного операційного аналізу пропонуємо суб'єкту господарювання змінити структуру операційних витрат, а саме збільшити частку їх постійної складової в структурі операційних витрат, так як відомо, що чим вищий рівень постійних витрат, тим більший вплив операційного левериджу. Тобто метою підприємства є зниження рівня змінних витрат на одиницю продукції.

При управлінні змінними витратами основним орієнтиром має бути забезпечення їх постійної економії, так як між сумою даних витрат та обсягом виробництва та реалізації продукції існує пряма залежність.

Забезпечення такої економіки до досягнення підприємством точки безбитковості до зростання суми маржинального прибутку, що дає змогу досягти її більш швидкими темпами. Після досягнення точки безбитковості сума економії змінних витрат буде забезпечена

До основних резервів економічно змінених витрат можна віднести: зниження чисельності працівників основного та допоміжного виробництва за рахунок забезпечення зростання ефективності їх праці; корочення розміру матеріалів, запасів сировини, готової продукції в періоді несприятливої ринкової кон'юнктури; забезпечення вигідних для підприємства умовами поставки сировини та матеріалів та інше.

Таким, чином ми пропонуємо збільшити частку постійних витрат в загальній сумі витрат до 25%, шляхом введення режиму економії на змінних витратах. Запропоновані зміни повинні дещо покращити ситуацію, що сталася. Розрахунки щодо запропонованої структури операційних витрат ТОВ «Орлівка» наведені у табл.2.14.

Таблиця 2.14

Операційний аналіз для ТОВ «Орлівка» за умови досягнення запропонованої структури витрат на 2021 рік

Показник	Результат розрахунку
Частка постійних витрат, %	25
Частка змінних витрат, %	75
Прогнозована сума чистого доходу, тис. грн.	145001,57
Прогнозований розмір собівартості, тис. грн.	133393,62
Прогнозована сума валового прибутку, тис. грн.	16658,51
Прогнозована сума постійних витрат, тис. грн.	33128,04
Прогнозована сума змінних витрат, тис. грн.	99384,12
Валова маржа, тис. грн.	45617,45
Коефіцієнт валової маржі	0,32
Точка безбитковості, тис. грн.	105302,21
Запас фінансової міцності, тис. грн.	39699,36
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,273786
Прибуток, тис. грн.	12489,41
Сила впливу операційного важеля	3,65
Коефіцієнт операційного леввериджу	0,25

Таким чином, в результаті впровадження запропонованих змін ми спостерігаємо певне покращення ситуації: зросла валова рентабельність ТОВ «Орлівка», збільшився прибуток, збільшився коефіцієнт операційного

левериджу, і як наслідок, значно зріс операційний леверидж (на 1,75).

Ціленаправлене управління постійними і змінними витратами, швидка зміна їх пропорцій в мінливих економічних умовах дасть змогу ТОВ «Орлівка» збільшити власний потенціал для отримання операційного прибутку, що забезпечить зростання його фінансової рентабельності.

Особливого значення набуває об'єктивна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства в ринкових умовах господарювання. Для її визначення розроблено велику кількість методів поглибленого аналізу та експрес-аналізу, заснованих на використанні абсолютних і відносних показників. Такі методи дають можливість визначити проблемні зони в діяльності підприємства та дослідити причини, що їх призвели, але не дають можливості зробити обґрунтовані висновки про рівень його фінансової безпеки в цілому.

Аналіз літературних публікацій та практики вітчизняних підприємств щодо аналізу фінансової безпеки підприємства стверджує, що на сучасному етапі відсутня достатньо ефективна методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Водночас результати розробки нових методик закордонними дослідниками не можуть бути використані вітчизняними підприємствами, що пов'язано з неспроможністю розроблених моделей забезпечити адекватну оцінку стану безпеки тих підприємств, які працюють в умовах, що відрізняються від умов, для яких визначалися параметри моделей. Тому закономірно, що сучасні вітчизняні дослідження з аналізу фінансової безпеки направлені на пошук нових підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, які враховували особливості функціонування українських підприємств.

Найбільшого поширення набув інтегральний метод оцінки рівня фінансового стану підприємства, який забезпечує синтез фінансових показників у комплексній структурі. Таким чином, інтегральний метод базується на використанні коефіцієнтного методу, який виходить у розрахунок відносних показників за даними статистичної фінансової звітності.

Істотним недоліком коефіцієнтного методу є наявність нормативних

значень для застосування використовуваних коефіцієнтів, а також те, що змінена значущість відносних коефіцієнтів у динаміці не піддається коректній інтерпретації, крім того, як чисельник, так і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюється з часом.

Інтегральний метод не враховує показники, що характеризують грошові потоки підприємства, а врахування реальних доходів і витрат грошових ресурсів має бути одним із важливих і пріоритетних завдань аналізу рівня фінансової безпеки.

Отже, до основних недоліків існуючих методів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства можна віднести:

- неврахування вітчизняних умов господарювання, нормативно-правових актів щодо оцінки фінансового стану підприємств різних галузей, а також чинних в Україні нормативних документів, які відповідають значній кількості недоліків, може призвести до прийняття помилкових управлінських рішень фінансові менеджери та представники контролюючих органів;
- застосування підприємств усіма видами економічної діяльності нормативних значень коефіцієнтів;
- неможливість достовірного розрахунку додатково рекомендованих до розрахунку показників за даними фінансової звітності підприємств;
- демонструє поглиблену класифікацію рівнів фінансової безпеки, внаслідок чого підприємство з недостатньою фінансовою стійкістю може бути віднесено до категорії підприємств із «задовільним» рівнем фінансової безпеки;
- складно зміни чинники, що вплинули на фінансову безпеку;
- в ході аналізу отримано недостатньо інформації про можливості розвитку компанії;
- недостатня точність оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;
- ретроспективний характер оцінки, так як вона ґрунтується на «минулих» звітних даних і має статичний характер.

Тобто при використанні зарубіжних методик оцінки рівня фінансової

забезпеченості в Україні можна зіткнутися з чималою кількістю проблем, у зв'язку з чим перед українськими науковцями постає завдання удосконалення методик та адаптації їх до вітчизняних умов ведення бізнесу.

Розглянемо можливі шляхи вдосконалення методів оцінки стану фінансової безпеки підприємства. Для отримання адекватної оцінки рівня фінансової забезпеченості підприємства доцільно порівнювати фінансові показники, що характеризують діяльність підприємства не з нормативними значеннями, розробленими для зарубіжних умов ведення бізнесу, з:

- середніми значеннями аналогічних показників, що розраховані за сукупністю підприємств кожної галузі, що випускають основну частку продукції;

- рекомендованими у роботах українських дослідників значеннями показників, які відповідають вимогам безпечного функціонування;

- показниками ефективності найкращих підприємств тощо.

За такого порівняння визначають, чи перевищують значення відповідного показника для того чи іншого підприємства середньоукраїнський рівень чи нижчий за нього; оцінюється, чи потрапляють значення тих чи інших показників до певних діапазонів, рекомендованих українськими аналітиками.

У зв'язку з викладеним вважаємо за необхідне застосовувати значення коефіцієнтів, розрахованих для 60 підприємств 6 різних видів економічної діяльності у сфері матеріального виробництва України. Цей захід дасть змогу зробити оцінку рівня фінансової забезпеченості точнішою, що відображає реальні умови функціонування підприємств України у сфері матеріального виробництва, до яких належить ТОВ «Орлівка».

Окрім того, вважаємо за необхідне удосконалити методику оцінки рівня фінансової безпеки підприємства сфери матеріального виробництва шляхом вибору такого переліку показників-складових інтегральної оцінки, що найкраще характеризували б сферу його діяльності.

За основу вдосконалення беремо методику Ю. Кракос та Р. Разгон, згідно з якою у другому розділі вже було розраховано рівень фінансової

безпеки ТОВ «Орловка» (Додаток М) [33].

У групі показників платоспроможності показник маневреності власного капіталу було віднесено до групи показників фінансової стійкості та замінено в комплексному показнику платоспроможності на показник втрати платоспроможності. Така заміна зумовлена тим, що ці показники дають уявлення про ступінь теоретичної спроможності суб'єкта господарювання виконувати свої зобов'язання у разі настання тих чи інших негативних подій, тобто дають загальну характеристику його захисним фінансовим резервам. На нашу думку, це дуже важливо в методиці оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

У комплексному показнику фінансової стійкості вилучено такі показники: коефіцієнт маневреності оборотних активів, коефіцієнт мобільності активів, індекс постійних активів. На нашу думку, ці показники не є настільки важливими для відображення фінансової стійкості підприємства, так як коефіцієнт маневреності оборотних активів напряду пов'язаний із коефіцієнтом оборотності грошових коштів, а коефіцієнт мобільності активів пов'язаний із коефіцієнтом оборотності оборотних активів.

Одним із основних принципів побудови ефективної методики оцінки рівня фінансової забезпеченості є таке: «...відібрані для включення в інтегральну оцінку окремі показники не повинні дублювати один одного, так як таке дублювання не лише ускладнює економічне обґрунтування отриманих результатів, а й може їх спотворити». Окрім того, ці показники доцільно віднести до показників оцінки ділової активності підприємства.

Щодо показника інвестиційної привабливості, то ця група показників не має суттєвого значення для оцінки рівня фінансової забезпеченості підприємства. Коефіцієнт чистого доходу відображає частку чистого доходу у валовому доході, який не має інформації для потенційних інвесторів, так як різниця між валовим доходом і чистим доходом складається з податкових платежів (ПДВ, мито, акциз тощо). Таким чином, цей показник може дати інформацію лише про рівень непрямого оподаткування країни. Для

потенційного інвестора важливішими є показники рентабельності, які вже враховані в запропонованій методиці. Щодо показника чистого прибутку на акцію, то в нашій країні він втрачає свою інформативність. Це пов'язано з тим, що сьогодні надто мало українських суб'єктів господарювання приділяють належну увагу своїм акціонерам, а більшість компаній взагалі не виплачують дивіденди. Тому застосування цього показника у методиці оцінки рівня фінансової забезпеченості недоцільно.

Замість комплексного показника інвестиційної привабливості ми пропонуємо використати комплексний показник майнового стану компанії. Так як досліджуване підприємство належить до підприємств сфери матеріального виробництва. Для уточнення зазначених показників варто застосовувати коефіцієнт фондівдачі основних засобів, так як ефективність їх застосування варто оцінювати та аналізувати при аналізі стану фінансової забезпеченості суб'єкта господарювання. На наш погляд, запропонований метод зможе дати більш точну та глибоку оцінку фінансової безпеки підприємства.

З метою апробації запропонованої методики на практиці та перевірки впливу запропонованих заходів на підвищення рівня фінансової безпеки вважаємо за необхідне розрахувати інтегральний показник стану фінансової безпеки на базі звітності ТОВ «Орлівка». на 2021 рік та на підставі даних про власний та позиковий капітал, що відображають оптимальну структуру капіталу для даного підприємства. Дані розрахунку з урахуванням запропонованих змін наведено у Додатку Н.

Далі розрахуємо комплексні показники за різними напрямками і зведемо їх в один інтегральний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства. Результати розрахунків зведемо до табл.2.15.

Таблиця 2.15

Значення комплексних показників – складових фінансової безпеки

Складова фінансової безпеки	Результат розрахунків	
	до змін	після змін
Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства	1,000	1,000

Комплексний показник оцінки платоспроможності	0,800	0,900
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000
Комплексний показник фінансової стійкості	0,500	0,875
Комплексний показник матеріального стану підприємства	0,833	0,833
Інтегральний показник фінансової безпеки	4,133	4,608

Отже, на базі проведених структур розрахунків можна зробити висновки, що виконання заходів, запропонованих щодо оптимізації капіталу ТОВ «Орлівка», призведе до підвищення рівня фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

Особливо валине зміна структури капіталу при наявності на 50% власного капіталу, 50% позиційної вплине на показники фінансової стійкості: зростуть коефіцієнт фінансової автономії та коефіцієнт фінансової стійкості, знизиться коефіцієнт фінансового ризику. Запропоновані зміни стануть запорукою довгострокової платоспроможності як самого підприємства, так і його контрагентів. Щодо рівня фінансової безпеки, яким характеризується ТОВ «Орлівка», то його можна назвати «впевненим». Для цього рівня фінансової безпеки характерним є оптимальне значення всіх коефіцієнтів, що характеризують рівень фінансової безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

Отже, вивчивши теоретичні та практичні основи фінансової безпеки підприємства можемо зробити наступні висновки:

1. Розглянувши сутність, значення та місце фінансової безпеки підприємств у системі економічної безпеки ми вияснили, що фінансова безпека суб'єктів господарювання є важливим елементом фінансової безпеки і означає здатність суб'єкта господарювання ефективно та стабільно вести господарську діяльність, у тому числі фінансову, протягом необмеженого часу, шляхом застосування комплексу пов'язаних діагностичних засобів, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, який має оптимізувати застосування фінансових ресурсів, забезпечити їх належний рівень та пом'якшити вплив внутрішніх та зовнішніх екологічних загроз.

2. Дослідивши складові елементи та поняття системи фінансової безпеки ми з'ясували, що на сучасному етапі розвитку українських підприємств першочерговим завданням менеджменту є створення ефективної системи фінансової безпеки підприємств. Адже компаніям набагато легше боротися з причинами майбутніх проблем, ніж з наслідками самого банкрутства. Для цього на підприємстві варто створити такі умови, які зведуть до мінімуму ризик глобальних криз і банкрутства.

Однією з можливостей вирішення цієї проблеми є створення на підприємстві системи фінансової безпеки, яка має охоплювати питання діагностики, вибору оптимальних важелів і фінансових методів, обов'язкового контролю фінансової діяльності підприємства. Забезпечення фінансової безпеки підприємства не лише підвищить захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх ризиків, а й підвищить ефективність його діяльності в цілому

3. Проаналізувавши методи управління системою фінансової безпеки підприємства можемо сказати, що впровадження на підприємствах системи контролінгу дає змогу суттєво підвищити ефективність всього процесу

управління їх фінансовою безпекою, забезпечити концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової безпеки підприємства та дає змогу своєчасно виявити відхилення фактичних її показників від передбачених та прийняти оперативні управлінські рішення, направлені на їх нормалізацію.

4. Об'єктом нашого дослідження було обрано товариство з обмеженою відповідальністю «Орлівка», основними видами діяльності якого є:

- виробництво жерсте-тари;
- надання послуг літографії та лакування жерсті.

Чистий дохід від реалізації у звітному періоді також демонструє позитивну тенденцію до зростання. З 2019 по 2021 рік чистий прибуток знизився на 4,72%. Собівартість продукції за цей період знизилася на 4,9%.

Чистий прибуток компанії за 2019-2021 роки знизився на 4,6%.

Дохід від реалізації товарів за досліджуваний період зменшився на 4,74%. Інші фінансові доходи були лише у 2019 та 2021 роках, які характеризуються падінням на 99,11%. Інші доходи за весь період зменшилися, таке зменшення склало 95,09%. Надзвичайні доходи не мають систематичного характеру для підприємства, так як вони були лише у 2019 та 2021 роках. У 2021 році вони зменшилися на 105,53%. Доходи від участі в капіталі на підприємстві протягом досліджуваного періоду відсутні.

Отже, можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «Орлівка» є недостатньо активною та прибутковою.

5. Проаналізувавши всі показники комплексної оцінки фінансового стану ТОВ «Орлівка», можна сказати, що більшість показників на підприємстві не відповідають нормативним значенням, тобто підприємство не є фінансово стабільним, незалежним, не має високого рівня ліквідності та платоспроможності. Але основну загрозу для фінансового стану підприємства складає значення коефіцієнта фінансування. Така ситуація пов'язана із зростанням частини позикових коштів у складі пасиву балансу ТОВ «Орлівка», що в середньостроковій перспективі може призвести до зниження

рівня платоспроможності підприємства.

6. З огляду на отримані результати фінансового аналізу та аналізу стану фінансової безпеки ТОВ «Орлівка», було проведено оптимізацію структури капіталу. Для більшої обґрунтованості та наукової значимості отриманих результатів розрахунки оптимальної структури капіталу для ТОВ «Орлівка» були проведені за усіма трьома зазначеними методами. В результаті оптимізації оптимальною структурою капіталу для досліджуваного підприємства було визначено наступну структуру: 50% власного капіталу, 50% позикового. Не дивлячись на те, що більш висока вартість капіталу є негативним фактором для підприємства, така структура дасть змогу зменшити рівень фінансового ризику підприємства та рівень залежності підприємства від позикових ресурсів.

З метою визначення причин зниження рентабельності було проведено факторний аналіз, який показав, що зниження валового прибутку відбулося за рахунок збільшення собівартості продукції. В результаті розрахунків встановлено, що більшу частку займають змінні витрати, що сприяє зниженню впливу операційного важеля. З метою збільшення зазначеного впливу було запропоновано знизити змінні витрати на одиницю продукції до 75%, що призведе до збільшення ефекту операційного важеля майже 1,5 рази.

7. На базі аналізу методик оцінки рівня фінансової безпеки підприємств, можна зробити висновок, що не існує «ідеальної» методики. У зв'язку з цим було проаналізовано всі недоліки методики з нарахуванням їх покращення. За основу для удосконалення було обрано методику Ю. Кракос та Р. Розгон. Пропонована методика також складається із п'яти комплексних показників.

Змінено методику адаптації наказу для підприємств сфери матеріального виробництва склад даних показників. Замість комплексного показника інвестиційної привабливості пропонуємо використовувати комплексний показник майнового стану підприємства.

Комплексний показник майнового стану повинен включати коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт фондівіддачі. На

нашу думку, запропонована методика може надати більш точну та глибоку оцінку стану фінансової безпеки підприємства.

З метою апробації запропонованої методики на практиці та перевірки впливу запропонованих дій на підвищення рівня фінансової безпеки розраховано інтегральний показник стану фінансової безпеки на базі звіту ТОВ «Орлівка» за 2021 рік. З метою отримання більш точної оцінки рівня фінансової безпеки запропоновано використання поправочних коефіцієнтів. Це означає, що реалізація запропонованих заходів щодо оптимізації структури капіталу ТОВ «Орлівка» призведе до покращення рівня фінансової безпеки підприємства, що перевіряється: підвищиться коефіцієнт фінансової автономії, знизиться коефіцієнт фінансового ризику, зросте коефіцієнт фінансової стійкості. Запропоновані зміни стануть довгострокові платоспроможні як для самого підприємства так і для його контрагентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алькема В. Г., Кузуб С. В., Моніторинг загроз фінансово–економічній безпеці суб'єкта господарської діяльності. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2017. Т.12, №48. С. 105–106.
2. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 1 (91). С. 98–103.
3. Ареф'єва Е. В. Безопасность предприятия. *Финансовый директор*. 2013. № 2. С. 16–19.
4. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. Київ: Київський національний економічний університет. 2015. 592 с.
5. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. Київ: Фенікс, 2009. 338 с.
6. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия: монографія. Киев: Ника–Центр, Зльга, 2016. 776 с.
7. Бородіна О. О. Оцінка економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2013. Вип. 183. С. 33–41.
8. Варналій З. С. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України. *Економіка і управління*. 2011. №1. С. 18–29.
9. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово–економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Арал, 2012. 386 с.
10. Васильчак С. В., Процикевич Н. В. Управління фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 21.18. С.149–153.
11. Войнаренко М., Яременко О. Управління економічною безпекою підприємств на базі оцінки відхилень порогових показників. *Економіст*. 2018. № 12. С. 60–63.

12. Гомілко Л. П., Косянчук Т. Ф. Оцінка фінансової безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 4. Т. 2. С. 46–49.
13. Горячева К. С. Інформаційно–аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 9. С. 43–49.
14. Горячева К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць*. Т. 10. Суми : ВВП «Мрія–1» ЛТД, УАБС, 2014. С. 288–295.
15. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2013. №8. С. 65–67.
16. Горячева К. С. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Менеджер*. 2014. № 2 (28). С. 96–103.
17. Гринюк Н. А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Проблеми науки*. 2018. № 8. С. 35–40.
18. Грушко В.І., Лаптев С.М., Кошембар Л.О. Фінансова безпека бізнесу: податковий аспект: навч. вид. Університет економіки та права «КРОК». Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2010. 256 с.
19. Гукова А. В., Аникина И. Д. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности. *Образование и общество*. 2019. №3. С. 98–102.
20. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Стратегії підприємства. Фінансово–економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення. – *Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. Т. 2. 420 с.
21. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 240 с.
22. Євдокімов Ф. І., Федорова Н. В. Оцінка економічної безпеки підприємства та її планування. *Вісник Технологічного університету Поділля*. 2011. № 4 (4.2). С. 108–110.

23. Єрмошенко М. М. Шляхи взаємного впливу фінансової безпеки держави і підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково–практичної конференції (25–26 листопада 2004 р.): Збірник: Наукове видання. Суми: УАБС НБУ, 2014. 132 с.*
24. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : Предпринт наукової доповіді / За наук. ред. д. е. н., проф. М. М. Єрмошенка Київ : Національна академія управління, 2015. 78 с.
25. Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления. *Наук. Праці ДНТУ*. Вип. 1034. Донецьк : ДонНТУ. 2016. С. 215–218.
26. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 256 с.
27. Кантаєва О. В. Проблеми збереження та збільшення економічної безпеки підприємств та її складових у сучасних умовах господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2014. Вип. 10(1). С. 49–60.
28. Кириченко О. А., Кім Ю. Г. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 12. С. 43–57.
29. Кім Ю. Г. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства. *Безпека у XXI столітті*. Львів, 2013. С. 73–80.
30. Коваленко В. В. Структура системи управління збільшенням рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2018. №3 (85).
31. Коваленко О. В. Методи визначення поняття економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 1. С. 65–72.
32. Коженювскі Л. Управління безпекою. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1 (31). С. 147.

33. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2018. № 1. С. 86–96.
34. Кузенко Т. Б. Класифікація методів оцінки економічної безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2013. №4. С. 72–79.
35. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В., Литовченко О. Ю. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2013. № 29. С. 119–123.
36. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. *Фінансова консультація*. 2020. № 5. С. 34–38.
37. Куцик В. І., Бартиш А. І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 21.4. С. 250–255.
38. Лавров Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 29. С. 127–130.
39. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2–ге вид., переробл. Київ: НІСД, 2015. 348 с.
40. Маслак О. І., Гришко Н. Є. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №1. С. 198–208.
41. Науменко Є. Ю. Механізм управління економічною безпекою підприємства в умовах кризи. *Економічний журнал «Молодий вчений»*. Випуск №6 (46). Червень, 2017. С. 462–466.
42. Олексюк Т. В. Стратегія управління фінансовою безпекою підприємств машинобудування: теоретичний аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 438–442.

43. Оніщенко М. Л., Сюркало Б. І. Особливості механізму управління економічною безпекою підприємства. *Мукачівський державний університет*. №16. 2018. С. 446–452
44. Петренко Ю. М., Ващенко О. М. Проблеми розвитку механізму управління фінансовою безпекою підприємств. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково–практичної конференції (12–13 листопада 2012 р.)* : у 2–х т. Суми, 2012. Т. 2. С. 49–51.
45. Пластун О. Л. Державне регулювання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : Збірник наукових праць. Т. 21. Суми : УАБС НБУ, 2017. С. 309–313.
46. Пластун О. Л. Ключові напрямки розвитку системи безпеки суб'єктів підприємництва. *Механізм регулювання економіки*. 2016. № 4. С. 206–214.
47. Пластун О. Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва : дис. канд. економ. Наук : спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». Суми, 2007. 250 с.
48. Пластун О. Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2017. № 1. С. 100–107.
49. Пластун О. Л. Фінансова безпека господарських суб'єктів як ефективний засіб попередження банкрутства. *Вісник Української академії банківської справи*. 2016. № 2 (21). С. 57–60.
50. Пластун О. Л. Якісні методи діагностики в системі фінансової безпеки суб'єктів підприємства. *Вісник Української академії банківської справи*. 2017. № 1 (22). С. 40–44.

51. Пригунов П. Я. Особливості використання сучасних концепцій управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств. *Європейські перспективи*. 2013. № 11. С. 103–108.

52. Чернодід І. С. Економічна безпека як категорія економічної теорії. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 11. С. 13–21.

53. Судоплатов А. П., Лекареєв С. В. Безпека підприємницької діяльності: навч. посібник. Львів: ОЛМА–ПРЕС, 2011. 3 с.

54. Ткаченко А. А. Проблема забезпечення економічної безпеки на підприємстві. *Моделювання та прогнозування економічних процесів: матеріали XII науково–практичної конференції (18 квітня 2018 року)*. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. 60 с.

Основні завдання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [59]

№ п/п	Завдання
1	Ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних небезпек і загроз
2	Визначення індикаторів фінансової безпеки суб'єктів підприємництва
3	Моніторинг стану фінансової безпеки та впровадження системи діагностики
4	Контроль та оцінка ефективності дії системи фінансової безпеки
5	Створення фінансових умов, що забезпечують стабільне зростання фірми
6	Створення умов для формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел
7	Протягом усього періоду функціонування підтримка фінансової стійкості й платоспроможності фірми
8	Створення умов, необхідних для забезпечення оптимального обсягу й рівня ефективності інвестицій
9	Мінімізація фінансових ризиків фірми
10	Своєчасне впровадження у фінансову діяльність фірми сучасних технологій управління та інструментарію їх забезпечення
11	Ефективний і швидкий вихід фірми з фінансової кризи й нейтралізація її наслідків

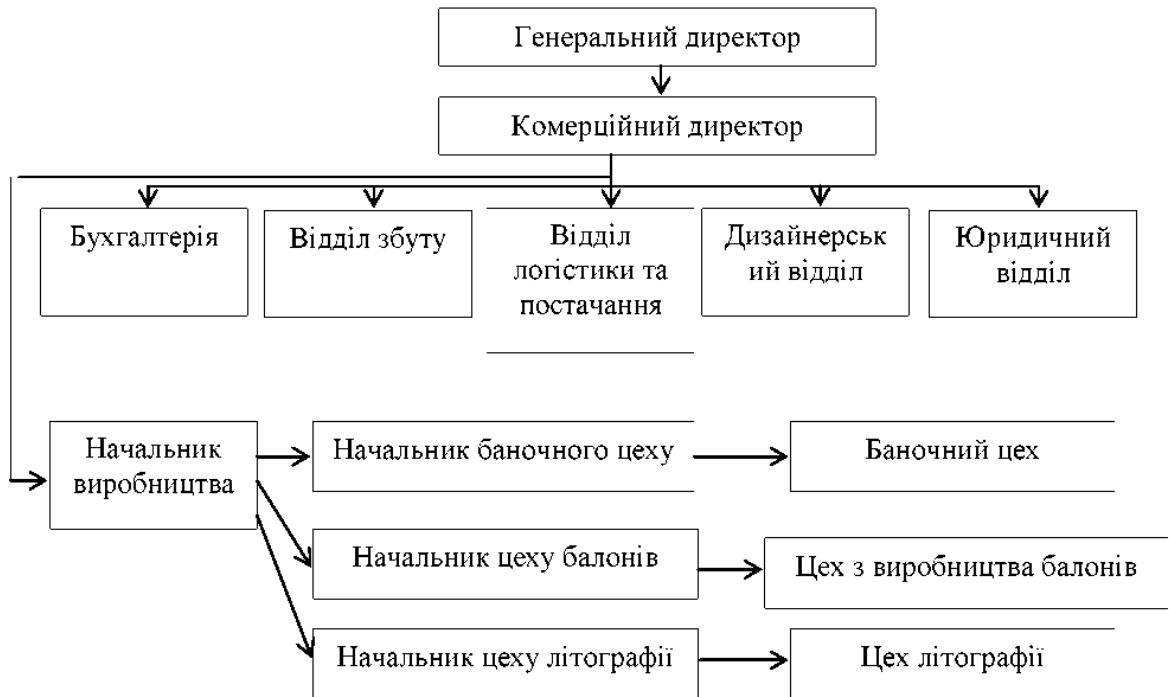
Основні принципи системи фінансової безпеки підприємства

№ п/п	Принцип	Характеристика
1	Комплексність або системність	Передбачас створення такої системи безпеки, яка забезпечить захищеність підприємства, персоналу, його майна, інформації. Різних сфер діяльності від будь-яких небезпек та загроз, непередбачуваних обставин
2	Пріоритет заходів попередження (вчасність)	Система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона могла на ранніх стадіях виявляти різноманітні деструктивні чинники, вживати заходи щодо попередження їх шкідливого впливу та нанесення збитків суб'єкту господарювання. Реалізація даного принципу економічно вигідніша, ніж усунення завданої шкоди
3	Безперервність	Система безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона діяла, постійно захищаючи інтереси підприємства в умовах ризику
4	Законність	Вся робота із забезпечення безпеки підприємства повинна здійснюватися на базі чинного законодавства та не суперечити йому
5	Плановість	Дає змогу кожному учаснику процесу діяти послідовно, чітко виконуючи покладені на нього обов'язки та вирішуючи поставлені перед ним завдання
6	Економічність	Витрати на забезпечення системи безпеки повинні бути оптимальними та не перевищувати той рівень, в якому втрачається економічна доцільність їх застосування
7	Взаємодія	Для забезпечення безпеки підприємства варто, щоб зусилля всіх осіб, що її забезпечують були скоординованими
8	Компетентність	Питанням забезпечення безпеки підприємства повинні займатись професіонали, які знають суть проблеми та вміють вчасно оцінити ситуацію та прийняти правильне рішення
9	Поєднання гласності та конфіденційності	Система основних заходів безпеки повинна бути відома всім співробітникам підприємства, з метою забезпечення безпеки її вимоги повинні виконуватись

Характеристика основних функцій управління фінансовою безпекою підприємства

Організаційна структура ТОВ «Орлівка»

Показники витрат ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр., тис. грн.

Вид витрат	Рік			Частка витрат, %			Темп зростання, % 2021/2019
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	
Податок на додану вартість	8652	9363	12941	13,51	10,10	9,98	49,57
Акцизний збір	-	-	-	-	-	-	-
Інші вирахування з доходу	13	127	-	0,02	0,14	0,00	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, роботи, послуг)	37525	56385	86726	58,57	60,83	66,88	131,12
Адміністративні витрати	3121	3850	2865	4,87	4,15	2,21	-8,20
Витрати на збут	2360	3888	3185	3,68	4,19	2,46	34,96
Інші операційні витрати	9797	14698	16601	15,29	15,86	12,80	69,45
Фінансові витрати	12	1473	2543	0,02	1,59	1,96	у 21 р.б.
Витрати від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	870	146	900	1,36	0,16	0,69	3,45
Податок на прибуток звичайної діяльності	1714	2762	3916	2,68	2,98	3,02	128,47
Надзвичайні витрати	-	-	-	-	-	-	-
Загальна сума витрат	64064	92692	129677	100,00	100,00	100,00	102,42

Аналіз фінансового стану ТОВ «Орлівка» за період 2019-2021 рр.

Показники	Рік			Темп зростання, %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/ 2020
Показники оцінки майнового стану					
Коефіцієнт зносу основних фондів	0,325	0,423	0,445	0,098	0,022
Коефіцієнт реальної вартості основних фондів	0,469	0,325	0,353	-0,144	0,028
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,054	0,084	0,383	0,03	0,299
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,00104	0,00068	0,00095	-0,0004	0,00027
Показники ліквідності					
Коефіцієнт покриття	1,725	1,665	1,433	-0,06	0,333
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,812	0,603	0,302	-0,209	0,442
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,08	-0,163	0,047
Чистий оборотний капітал	9376	14322	11250	152,75	164,84
Показники платоспроможності та фінансової стійкості					
Коефіцієнт платоспроможності	0,416	0,491	0,461	0,075	-0,03
Коефіцієнт фінансування	1,405	1,035	1,171	-0,37	0,136
Коефіцієнт забезпеченості власними основними засобами	0,420	0,399	0,499	-0,021	0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603	-0,017	0,085
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,712	0,966	0,854	0,254	-0,112

Ключові показники експрес-аналізу рівня фінансової безпеки суб'єкта
підприємництва

Назва коефіцієнту	Економічний зміст	Нормативне значення за основними методиками
Коефіцієнт зносу основних засобів	Характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства	Менше 0,5
Фондовіддача	Характеризує ефективність застосування основних засобів	Більше 1
Рентабельність активів	Показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Дає змогу визначити ефективність застосування активів	Більше 0,05
Коефіцієнт оборотності активів	Визначає потенціал компанії по одержанню доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу	Немає
Коефіцієнт покриття загальний	Характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги.
Коефіцієнт фінансування	Визначає співвідношення загальної заборгованості і власного капіталу	Менше 1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Показує, наскільки в силу негативних чинників, можуть бути скорочені надходження коштів, щоб при цьому була можливість здійснювати платежі	Значення даного коефіцієнта не повинне бути менше 1

Додаток К

Склад комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства та нормативні значення його складових

Показник	Нормативне значення
Комплексний показник оцінки управління	
1. Рентабельність активів	більше 0
2. Рентабельність власного капіталу	більше 0
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	більше 0
4. Рентабельність продукції	більше 0
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,6-0,8
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,25
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	більше 1
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	більше 0
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	більше 0
Комплексний показник ділової активності	
1. Оборотність активів	більше 1
2. Оборотність основних засобів	більше 1
3. Оборотність оборотних активів	більше 1
4. Оборотність грошових коштів	більше 1
5. Оборотність власного капіталу	більше 1
Комплексний показник ринкової стійкості	
1. Коефіцієнт автономії	більше 0,5
2. Коефіцієнт фінансового ризику	менше 1
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,2-0,3
4. Коефіцієнт мобільності активів	більше 0,5
5. Індекс постійних активів	менше 1
Комплексний показник інвестиційної привабливості	
1. Коефіцієнт чистої виручки	більше 0,7
2. Показник чистого прибутку на акцію	-

Значення коефіцієнтів-складових комплексного показника фінансової
безпеки для ТОВ «Орлівка» за 2019-2021 рр.

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
Комплексний показник оцінки управління			
1. Рентабельність активів	0,238	0,190	0,149
2. Рентабельність власного капіталу	0,801	0,415	0,315
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	0,367	0,251	0,170
4. Рентабельність продукції	0,378	0,173	0,126
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості			
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,812	0,603	1,045
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,353	0,190	0,237
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	5,744	4,764	1,325
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-0,104	0,202	0,030
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,535	0,518	0,603
Комплексний показник ділової активності			
1. Оборотність активів	1,459	1,529	1,478
2. Оборотність основних засобів	2,791	3,952	4,320
3. Оборотність оборотних активів	3,065	2,587	2,513
4. Оборотність грошових коштів	16,613	17,401	21,531
5. Оборотність власного капіталу	4,903	3,331	3,127
Комплексний показник ринкової стійкості			
1. Коефіцієнт автономії	0,416	0,491	0,461
2. Коефіцієнт фінансового ризику	1,405	1,035	1,171
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,204	0,114	0,119
4. Коефіцієнт мобільності активів	0,529	0,637	0,556
5. Індекс постійних активів	1,132	0,738	0,964
Комплексний показник інвестиційної привабливості			
1. Коефіцієнт чистої виручки	0,872	0,888	0,890
2. Показник чистого прибутку на акцію	-	-	-

Прогнозована методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства в
порівнянні з методикою Ю. Кракос та Р. Разгон

Методика Кракос Ю. Б. та Разгон Р. О.	Пропонована методика
<p>1. Комплексний показник оцінки управління:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рентабельність активів; - рентабельність власного капіталу; - загальна рентабельність продажів по валовому прибутку; - рентабельність продукції. 	<p>1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рентабельність активів; - рентабельність власного капіталу; - загальна рентабельність продажів; - рентабельність продукції.
<p>2. Комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт поточної ліквідності; - коефіцієнт абсолютної ліквідності; - співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; - коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами; - коефіцієнт маневреності власного капіталу. 	<p>2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт поточної ліквідності; - коефіцієнт абсолютної ліквідності; - співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; - коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами; - коефіцієнт втрати платоспроможності.
<p>3. Комплексний показник ділової активності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оборотність активів; - оборотність основних засобів; - оборотність оборотних активів; - оборотність грошових коштів; - оборотність власного капіталу. 	<p>3. Комплексний показник ділової активності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оборотність активів; - оборотність основних засобів; - оборотність оборотних активів; - оборотність грошових коштів; - оборотність власного капіталу.
<p>4. Комплексний показник ринкової стійкості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт автономії; - коефіцієнт фінансового ризику; - коефіцієнт маневреності оборотних – активів; - коефіцієнт мобільності активів; - індекс постійних активів. 	<p>4. Комплексний показник фінансової стійкості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт автономії; - коефіцієнт фінансового ризику; - коефіцієнт маневреності власного капіталу; - коефіцієнт фінансової стійкості.
<p>5. Комплексний показник інвестиційної привабливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт чистої виручки; - показник чистого прибутку на акцію. 	<p>5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт зносу основних фондів; - коефіцієнт оновлення основних засобів; - фондвіддача основних засобів.

Склад комплексного показника оцінки стану фінансової інтегрального
показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Орлівка»

Назва коефіцієнта	Поправочний коефіцієнт		
	0	0,5	1
1. Комплексний показник оцінки рентабельності підприємства:			
- рентабельність активів	<0,00	0,00-0,05	>0,05
- рентабельність власного капіталу	<0,00	0,00-0,05	>0,05
- загальна рентабельність продажів	<0,00	0,00-0,05	>0,05
- рентабельність продукції	<0,00	0,00-0,05	>0,05
2. Комплексний показник оцінки платоспроможності підприємства:			
- коефіцієнт поточної ліквідності	<0,60	0,60-0,80	>0,80
- коефіцієнт абсолютної ліквідності	<0,20	0,20-0,25	>0,25
- співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	<1,00	1,00-1,20	>1,20
- коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	<0	0-0,10	>0,10
- коефіцієнт втрати платоспроможності	<0,85	0,85-1,00	>1,00
3. Комплексний показник ділової активності:			
- оборотність активів	<0,50	0,50-0,90	>0,90
- оборотність основних засобів	<1,00	1,00-2,00	>2,00
- оборотність оборотних активів	<1,00	1,00-2,00	>2,00
- оборотність грошових коштів	<1,00	1,00-2,00	>2,00
- оборотність власного капіталу	<1,00	1,00-2,00	>2,00
4. Комплексний показник фінансової стійкості:			
- коефіцієнт автономії	<0,30	0,30-0,50	>0,50
- коефіцієнт фінансового ризику	>1,10	0,90-1,10	<0,90
- коефіцієнт маневреності власного капіталу	<0,00	0,00-0,10	>0,10
- коефіцієнт фінансової стійкості	<0,80	0,80-1,00	>1,00
5. Комплексний показник матеріального стану підприємства:			
- коефіцієнт зносу основних фондів	>0,60	0,40-0,60	<0,40
- коефіцієнт оновлення основних засобів	<0,01	0,01-0,10	>0,10
- фондівіддача основних засобів	<1,00	1,00-2,00	>2,00